

II RIIGIKOGU

3. istungjärk.

Protokoll nr. 88 (27).

1924. a.

II Riigikogu koosolek 9. aprillil 1924 a.
kell 10 hom.

Kokku on tulnud 85 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: teedeminister **K. Kark**, meriasjanduse peawalitsuse ülem **O. Tiedeman**, raudteeülem **Reinok**.

P ä e w a k o r d :

1. Riigi 1924 a. eelarwe — II lugemisel.

Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnisson**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**, pärast abisekretäär **J. Wain**.

Koosolek algab kell 10.15 min.

1. Päewakorra Juhataja J. Tõnisson: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakorras on riigi 1924 a. eelarwe — II lugemisel. Päewakorra kohta on juhatusel ettepanek, wõtta esimeseks päewakorra-punktiks „wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise seaduse muutmise seadus“ — III lugemisel. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on päewakord täiendusega wastu wõetud.

2. Wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise seaduse muutmise seadus — III lugemisel. **M a a k o m m i s s j o n i a r u a n d j a J. W a i n** (loeb): Wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise seaduse muutmise seadus.

K. Tamm (põl.): Austatud rahwa-saadikud! Selle seaduseelnõu kohta rääkisin mina juba esimesel lugemisel ja oleks mul praegugi selle seaduseelnõu juurde tagasi pöörata, tema kaitseb ühekülgselt rentniku huwisid rendileandja huwide vastu, sellepärast, et rendileandja wõib sunnitud saada naeruwääriliselt madala hinnaga kohta rendile edasi andma, kui rentnikul selleks mingisugust soowi on. Teiseks antakse igale rentnikule õigus rendilepingu uuendamist nõuda, selle peale waatamata, kas tema

oma kohuseid rendileandja vastu on täitnud wõi mitte. Selle seaduseelnõu käsitamisel sünnib raskusi, sest siin saadetakse Pontsiuse juurest Pilatuse juurde, nimelt öeldakse eelnõus järgmist: „maa rendilepingud loetakse rentniku soowil uuendatuks kunni 1. maini 1925 a., kui wäljarenditud maatüki aia ja põllu all olew osa ei ulata üle 5 tiinu ja kui need lepingud on tehtud maatükkide kohta, mis wäljaspool linna piire, ning kui rendileandjal on teine niisama suur wõi suurem maatükk enese harida“. Siin tuleb nii siis uurima hakata, missugused rendilepingud pikendati 27. weebruaril 1923 a. wastu wõetud seadusega. 27. weebruaril 1923 a. wastu wõetud seadus oma korda seletab järgmist: „wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise seadus („Riigi Teataja“ nr. 44 — 1922 a.) muudetakse järgmiselt: § 1. Maa rendilepingud, mis on jõus olnud 1921—1922 põllumajanduse aasta jooksul ja on pikendatud Riigikogu poolt 22. märtsil 1922 a. wastu wõetud seadusega („Riigi Teataja“ nr. 44 — 1922 a.) loetakse rentniku soowil uuendatuks kunni 1. maini 1924 a.“ Siin tuleb jälle juurdlema hakata, kuidas on lugu 22. märtsil 1922 a. wastu wõetud seadusega. Wiimase seaduse § 2 kõlab järgmiselt: „Käesolewa seaduse § 1 põhjal pikendatawates rendilepingutes ettenähtud rentniku ja rendileandja wastastikuste kohustuste suhtes jääwad maksma need samad tingimised, mis olid nende wahel makswad 1921—1922 majandusaasta jooksul, kui pooled teisiti oma wahel kokku ei ole leppinud.“ Siin tuleb siis uuesti uurida, missugused wahekorrad olid poolte wahel 1921—1922 majandusaasta jooksul, kui ei olda uutel tingimistel kokku lepitud. Aga mispärast hakkaks rentnik kokku leppima, kui tema wõib omale wäga kasulikkude tingimuste juurde jääda. See on ka arusaadaw, sest et wanad rendihinnad olid kuldrublades määratud, ja nüüd waid pooleteise kordseks tõstetud, sellepärast ei wõida ka rentnikuga kunagi kokkulepet saada.

Arutamisel olewa seaduseelnõuga ei saa päri olla, sest paistab wälja, et ta, iseäranis teisel lugemisel wastu wõetud

kujul, arusaamatuse wili on. Kui wiimane oletus õige ei peaks olema, siis peaks ju arwama, et kahe talu omanikka, kes oma talusid mitte üheks majapidamiseks ühendanud ei ole, waid teise talu, sest et lapsed wäikesed olid, tähtajalise rendi peale wälja andnud olid, sellepärast seega nuhelda tahetakse, et neid sunnitakse naeruwääriliselt odawa rendiga teist kohta ka edaspidi rentniku kätte jätma, ehk küll juba wahepeal täiskaswanud poegadel seda teist kohta hädapärast tarwis oli. — Näiteks 30-tiinuline koht 4½ tiinulise põlluga anti 1912 a. 150 rublalise aastarendi eest kunni 23. aprillini 1924 a. rendi peale. Niisuguse koha eest saadi Eesti wabariigi aegu 225 marka aastas renti, ja teisel lugemisel wastuwõetud seadusega saaks rendileandja ka edaspidi niisama kõrget renti, mis tema wastu lausa ülekohus oleks. Aastarenti wõidak paarikümne kanamuna wäärtusega tasuda. 1923 a. suwel oli tööerakonna seisukoht popside asjus teine, kui praegu nende liideri Anderkopp'i seisukoht rentnikkude asjus. Siis oli tööerakond arwamisel, et kohaomanik peaks wäärilist tasu saama. Ettetoodud põhjustel, ja et Riigikogu enamus minu kõigeparema teadmise järele ei poolda Rousseau arwamist, et eraomandus on wargus ja et wastupidi, meil makswate tsiwiilseaduste normide järele eraomandus kõigekauge-male ulatawamaks õiguseks on ja et eraomandus meil ka põhiseaduses kaitset leiab, siis ei wõi küll teisel lugemisel wastuwõetud seadust muuks, kui arusaamatuse wiljaks lugeda. (A. Anderkopp, tõer.: Teie olete kahjaks Rousseau Proudhon'iga ära wahetanud.) Teisel lugemisel rkl. Anderkopp'i poolt tehtud parandus tuli Riigikogu enamusele wäga ootamata. Ainult selle läbi, et ta nii, mis sakslased nimetawad Überrumpelung on, wõis ta Riigikogu enamuse poolt poolehoidu leida.

Juhataja **J. Tõnisson:** Rkl. Tamm, palun niisugust kõnekäänu mitte tarwitada!

K. Tamm (põl.): Iseäranis wõimatut seisukorda sünnitawad punkt c ja märkus, mille järele rentnik, kes 1923 aastal rendikoha omanikule tagasi andis 1. mail 1924 aastal koha peale wanadel renditingimistel ja endise rendihinnaga, arwates 1 kuldrubla — 1½ Emk. tagasi tulema õigustatud on, olgugi, et koha-

omanik wiimase põllumajanduse aasta jooksul kõiksugu kulukaid maaparandusi ette wõttis, nii et koha wäärtus kahekunni kolmekordseks on tõusnud; olgugi, et taluomaniku wabadussõjast tagasitulnud poeg on seal oma iseseiswa majapidamise sisse seadnud ja hooned korraldanud. Nüüd aga peaks punkt c ja märkuse järele kohaomanik wõi tema poeg ilmaasjata tööd ja waewa näinud ja kulu kandnud olema. See seadus seab üldse rentniku eesõigustatud seisukohale, omaniku ees isegi selle rentniku rendileandja wastu, kellel enesel ostetud talud on. Rendileping wõib 1923 aastal ka selle tõttu lõppeda, et rentnik lepingut wõi seadust rikkus ja kui nüüd niisugune rentnik koha tagasi nõuda wõib, siis ei oleks kodanikkudel enam usku lepingute tegemiseks. Kui meil aga eraomanduse mõiste selle mõiste kaotab, mis tal kultuurriikides on, siis hirmutame wäljamaa odawa kapitaali, mida meil iseäranis asutatawa maapanga õitselewiimiseks hädapärast tarwis oleks, enesest eemale. Kõigil ettetoodud põhjustel teen ettepaneku seaduseelnõu tagasi lükata.

K. Tonkman (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Balti eraseaduse õiguse alusel ostis meie talurahwas sel ajal wäga palju maad eraomanduseks. (M. Martna, sd.: Kas popsnikud on k a r a h w a s?) Selle eriseaduse põhjal oli igal maaomanikul õigus rendilepingut sõlmida tema päraltolewate maa-alade kohta ja teda igasugusel wiisil oma äranägemise järele kasutada, nii nagu see sellekohastes seadustes ette nähtud oli. Seda teades ja omandusõiguse kindlustusele põhjendades andsid mitmed talupidajad omad maad rendile mitmesuguses suuruses ja mitmesugusel kujul. Osa maid anti vähemal kujul, osa maid anti suuremates tükkides, kus täiesti iseseiswad vähemad põllupidamise üksused loodi. Edasi selle seaduse põhjal tehti lepinguid küll süsõnaliselt, küll kirjalikult ja nendes rendilepingutes oli kindlalt ära öeldud, mis ajal rendileping ära lõpeb. Rendilepingu äralõppemise tähtaeg on üks tähtsam osa rendilepingust. Seda ette teades nii üks kui teine pool kohustasid end seda lepingut pidama selle lepingu pidamise õiguste alusel. Ühed hakkasid maad harima ja teised andsid seda kasutada. Kui rendilepingu tähtajad täis said, siis uuendati neid jällegi wabal kokkuleppel.

Nende rendilepingute tegemiseks ei sunnitud kedagi maad rendile wõtma ega maaomanikka maad rendile andma; ei sunnitud ei rentnikka ega popse. Edasi, kui vaatame rendimaid ja neid popsnikkude kohti, siis selgub, et igalpool ei asutatud mitte popsikohti, waid popsikohad asusid ainult üksikute kohtade peal. Need popsi- ja rendikohad ei ole ühetasasel kõigi maaomanikkude maade peal, waid on üksikud erandid ühes ja teises kohas. Ei asunud popsid niisuguste kohtade peale, kus nende wahekorrad maaomanikkudega head ei olnud, waid nemad asusid sinna, kus peremees hea mees oli. Iseäranis tuleb seda wäiksemate kohtade kohta öelda, et kus selgesti näha oli, kus peremees halwa iseloomuga oli, seal kolisid popsnikud mõnda teise kohta, wõi asuti sinna, kus, nagu ma juba waremalt tähendasin, peremees hea iseloomuga inimene oli. Mina tean kohte, ja wäga palju kohte, kus on maad ainult paar-kümmend dessätiini, kus siiski asuwad popsnikud. Nende kõrwal on suured talukohad, kellel 70—80 dessätiini maad, aga kus ei asu ühtki popsnikku. Rendilepingute lõputähtaegadega loodeti, et maa omale kasutada saawad wõtta, wõi teistel tingimistel edasi rentida. Maade rendileandmine oli wäga mitmest asjast tingitud. Ühed andsid oma maad rendile kas perekondlikkudel põhjustel, wõi muil majanduslikkudel põhjustel, ei olnud wõimalust korruga kõike maad kasutama hakata, ja andsid teatud tüki maad teatud aja peale teisele kasutada. Nüüd seda wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise seadust waadates on selge, et sellega wõetakse talupidajatelt ära eraomanduse õigus. (M. Martna, sd.: Jah, päris kommunism on lahti.) On praegu maksew Balti eraseadus, millega maaomanikkude õigus on kindlustatud. Maade wõõrandamisest talukohtadelt ei ole seal ühe sõnagagi räägitud. Ka meie põhiseaduses on paragrahw, milles on öeldud, et igaleülele on kindlustatud eraomandus. Põhjenedes Balti eraseaduse ja meie maaseaduse peale, ei ole mingit alust selleks, et maaomanikkude õigusi niisugusel wiisil kärbitama peaks. (M. Martna, sd.: Wäga õige, wäga õige!) Käesolewa seadusega wõetakse paljudelt maaomanikkudelt õigused täiesti ära ja tabab eriti ainult ühte osa maapidajate klassi, aga mitte kõiki. Mina rääkisin juba waremalt, et need, keda praegune seadus

tabab, ei ole suured talupidajad ja ei ole ka kõigehalwemad inimesed, aga nüüd tullakse ja öeldakse nendele sagedasti wäga wäikeste kohtade pidajatele, kelle maa peal popsid asuwad, et teie peate wastu tahtmist rendilepinguid pikendama. Kui härra Martna tähendas, et see päris kommunism olla, aga öelge, mis see siis on? Kui tullakse selle seadusega, mis mitte kõiki maapidajaid ei taba, waid üksikuid maaomanikka... (M. Martna, sd.: Parun Schilling ütles tunas-eile sedasama.) Mis parun Schilling ütles, see on hoopis teine asi ja ei käi sellesse seadusesse, mina räägin sellest seadusest, kuidas lepinguid tahetakse sunduslikult pikendada, aga mitte nii, nagu härra Martna arwab. (Wahelhüüe M. Martna, sd. poolt.) Mis talu wäljaostu markadesse puutub, siis on see ju Teie poolt wastuwõetud seadus.

Edasi tahaksin mina tähendada ja tähelpanu juhtida selle paranduse peale, mis on tehtud rkl. Anderkopp'i poolt, see wõtab täiesti igasuguse õiguse mõiste ära. Kui rendileping lõppes 1923 a. ja maaomanik oma kohta kellegile teisele edasi ei rentinud, waid jättis enese kasutada, see tähendab, maaomanik hakkas seda maad ise harima, muretses tarwili inwentaari ja loomad. Nüüd korruga, aasta hiljem tuleb endine rentnik tema juurde ja ütleb, et mina tahan seda kohta tagasi saada ja kasutama hakata. Tuleb kohaomaniku juurde see endine rentnik, kelle rendileping lõppes juba 1923 a. 1. mail. Kujutage omale ette, kohaomanik on majapidamise sisse seadnud, inwentaari ja wiljaseemne ostnud, kuid korruga tullakse seaduse nimel ja õigusega, et tema peab oma koha ära andma sellele, kelle rendileping on juba lõppenud 1. mail 1923 a. Härra Martna, see ei ole mitte ainult kommunism, waid see on rohkem kui kommunism, kui inimesi roogitakse elukohast wälja, mis täiesti tema eraomandus. Palju on ka neid maaomanikka, kes on oma rendikoha maad oma lastele edasi andnud, kuid see seadus wõtab nendelt õiguse ära ja kihutab lapsed kohtadelt minema. Mina küsaksin, kel on siis suurem õigus selle koha peale, kas sellel, kes selle koha on ostnud, wõi sellel, kes teda ajutiselt on kasutanud. Õigusmõiste ja Balti eraseaduse peale tugenedes on minu arusaamise järele sellel suurem õigus seda kohta kasutada ja pidada, kes tema omanik on, kui sellel, kes teda ajutiselt on kasutanud. Teie

lööte niisuguse rendilepingute pikendamise seadusega eraomanduse mõistel jaldal alt ära, ajate inimesed tülli ja riidu, mille tagajärjel wõiwad suured kohtu-protsessid tekkida. Niisuguseid seadusi ei peaks meie Eesti riigi kõrgem wõim mitte wastu wõtma. Meie ei pea mitte niisugust seadust wastu wõtma, waid peame selle tagasi lükkama, kui meie tahame otsekohe näidata, et meil weel mingisugune õiguslik eraomanduse kord maksew on.

Edasi, kui tähendati siin I lugemisel selle peale, nimelt, kuhu tahetakse siis need popsid panna ja missugune oleks see õiguslik alus, mis lubaks neid uulitsale wälja wisata. Seda ei ole keegi öelnud, et tahetakse wälja wisata. Mis nüüd popsidesse, wõi wäikemaapidajatesse puutub, kes otsekohe põllumajandusega seotud ei ole, siis ei ole tahtnud neid keegi wälja wisata, aga et nende wahekord peremeestega wõi rendileandjatega halb on, siis on see just osalt selle tagajärg, et rendilepingud on pikendatud ja nii kunstliku naeruwäärilise hinnaga, mis praegu mingisugust maawäärtuse renti peremehele tagasi ei anna. Mis puutub teisesse osasse, nimelt nende kohta, kes on maad rendile wõtnud põllupidamise mõttes, siis oli neil juba aastate eesi teada, et nende leping teatud ajal ära lõpeb ja siin ei saa mingisugusest wäljawiskamisest juttu olla. Lugupeetud rkl. härra Tamm tähendas, et kus rent enne on 100-rublaline olnud, seal seda nüüd 150 markaga ära maksetakse. Küsimine siis nii, kas on see mingisugune rent? (W a h e l h ü ü e L. J o h a n s o n'i, sd. poolt.) Seaduse põhjal on see nii, härra Johanson. Milleks Teie seadust wälja annate, kui ütlete, et see tühi jutt on? Millega põhjendate, et see tõesti tühi jutt on? Seadus on see, mis ütleb nii, miks Teie siis ütlete, et see tühi jutt on. (T. Kalbus, tõer.: Rent on wiiekordne.) Wiiekordne on tema teatud järkudel. Kui ta ka wiiekordne oleks, kas siis wastab praegune rent 100 rublale? 100 kuldrubla wäärtust tuleks arwestada töö ja rukkipuuda alusel. Rukkipuuda alusel selles mõttes, et kõik rendid on rukkipuudade peale arwestatud. Enne pidi 100-rublalise maarendimaksu maksjal olema 100 puuda rukkid à 1 rbl. puud arwates, wõi 100 tööpäewa à 1 rbl. päew. Nüüd, kui rentnik maksab endise aja järele 100 kuldrubla alusel à 1.50 penni, siis teeb see kõigist 150 marka, wõi pool

tööpäewa, kui praegu 300 marka päewas arwata. Kui härra Kalbus wahele tähendas, et renti wõetakse wiiekordsena, siis teeks see wälja 500 marka wõi peaaegu 2 tööpäewa. Küsimine siis, kas on see mingisugune rent endisega wõrreldes? Rendimaksja läheb 2 päewa tööle ja saab 500 marka, millega ära maksab endise 100 kuldrublalise rendi. (W a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t : M i s s u g u s t e k o h t a d e p e a l t w õ e t i 100 k u l d r u b l a ?) Ma rääkisin nendest kohtadest, mis suuremad rendikohad on, mis põllumajapidamise otstarbeks wälja olid renditud. Ma tulen ka popsikohtade juurde. Popsikoha maad ehk need saunakohad, mis olid wälja antud vähemas suuruses, ütlemele läbistikku wakamaast kunni dessätiini suuruseni, maksid enne renti 1,2½ kunni 3 kopikat ruutsülla pealt aastas, wõi umbes 4 rubla ühe Tallinna wakamaa pealt. Oli küll neid, kes 5 rubla maksid, kuid oli ka kohti, kus kõigist 2 rubla makseti, wõtame aga selle kõigekõrgema — 5 rubla. Kui endisel ajal rentnik tahtis see 5 rubla ära maksta, siis pidi tema 5 tööpäewa tegema. Siin tähendati mitmelt poolt I lugemisel, et maapidajad on pannud wäikekohapidajaid wõi saunamehi orjama. Õigus, saunamees wõi rentnik peab ju kuskil orjama, kas peremehe juures wõi kuskil mujal. Wiis kuldrubla oli maarendi hind ja selle eest pidi tema 5 päewa tööd tegema ükskõik kus kohas. (S e g a n e w a h e l h ü ü e.) Olge head, Teie wõiksite seda teha. Mina seda tegema ei hakka ja nähtawasti huwitab see küsimus Teid wäga. Selle seaduse põhjal, mille järele renti tahetakse määrata 1½-kordseks, maksab rentnik, kes enne 5 päewa tööd tegi, oma rendi 22 minutiga ära. 22 minutit tuleb tal tööd teha ja tema rent ongi maksetud. Edasi, kui öeldakse, et tema maksab renti 25 marka, see on 5-kordne, siis teeb ta selle rendi tasumiseks natukene üle tunni tööd ja temal on rent maksetud. Noh, missugune õiguslik alus on nüüd sundusliku rendilepingu tegemiseks? Nüüd sunnitakse selle rendilepinguga ühte poolt, et tema rendilewõtja tahtmise järele oma maa niisuguse naeruwäärilise hinna eest wälja peab andma. Maamaksud ja otsekohesed maksud, mis maaomanik peab kandma, teewad rohkem wälja, kui 7½ marka wõi 25 marka, nagu seda seadus ette näeb. (L. Johanson, sd.: Kus Teil niisugune pops on?) Kohtadel, kus 30 dessätiini maad, on läbistikku umbes 30

adrasajandikku, see tähendab, iga dessäitiini kohta üks adrasajandik. Iga adrasajandiku pealt maksetakse üksi 50 mk. maamaksu. (Segane wahelhüüe A. Anderkopp'i, töer. poolt.) Õelge, härra Anderkopp, kas olete Teie näinud niisugust saunameest, kes läheb walla-woori wõi küüti. Naturaalkohustusi ei ole seaduses ette nähtud. (A. Anderkopp, töer.: Noh, miks siis ei ole mitte, Teie lugege seaduse raamatut!) Kuidas ja missugustel alustel maksud ja kohustused ära jagatakse, seda seaduses ette nähtud ei ole. See näitab selgelt, kuiwõrd halvasti, wildakult ja ühekülgsest on see seadus esitatud. On täiesti arusaadaw, et sotsiaaldemokraadid, kes selle seaduse esitasid, teisiti ei saa mõelda ja tegutseda, et Eesti riigi õnn selles seisab, et kõik maa riigi käes oleks, et kõik oleks riigistatud ja sotsialiseeritud. See on nende seisukoht ja on ka täiesti arusaadaw nende programmi kohaselt.

Kui tööerakonna seisukohta waadata, siis selgub, et tema tahab mõlemad olla, tahab olla sotsialist ja ka kodanlane, nii wäga weniw kummitaoline. Tööerakondlased tulewad selle seaduse parandusega wälja, wõtawad maaomanikkudelt nende õigused ära, see on täiesti arusaamatu ja seda wõib ainult tööerakonna iseloomuga wõrrelda. See annab meile wäga wõrdlewa pildi, kuidas tööerakondlased ühele ja teisele poole püüawad kalduda. Ühele poole taluomanikkudele tehakse silmi ja öeldakse, waadake, meie oleme nüüd need õiged põllupidajad ja nende õiguste kaitsjad. (L. Johanson, sd.: Mis Teie demokraatliku liidu kohta ütlete?) Ja teiselt poolt teete sotsialistidele silmi, et waadake, meie wõtame omanikkudelt warandused käest ära ja anname ikka teile kasutada. No, härrad tööerakondlased, niisugune kahepaikne poliitika küll ei aita. Õelge kindlasti ära, mis teie olla tahate, kas nii wõi teisiti, aga mitte nii, et püüate prügi silma ajada. Teie ei saa meie talupidaja hingeelust aru, kuidaswiisi tema praegu maaga seotud on ja kuidas tema oma maad, mis tema omandus on, armastab, harida tahab. See seisukoht on täiesti wildak, kui tööerakondlane ütleb, et mina tahan põllupidaja huwisid kaitsta. Õelge ometi, missugune huwidekaitsmine see on? (Th. Pool, töer., segane wahelhüüe.) Härra Pool, ärge rääkige, asutage enne omale popsikoht, jagage oma isatalu ära

ja siis tulge wastu rääkima. Teil on ikka mõisa käes ja nüüd tulete teistele niisugust seadust ette kirjutama.

Juhataja J. Tõnisson: Palun kohtadel mitte rääkida!

K. Tonkman (põl.): Teie tahate seadusega talusid wõrandada ja enesele mõisa alles jätta.

Otse iseloomustaw on rahwaerakonna seisukoht. Härra Liigand teatas esimesel lugemisel, et see seadus on wäga õige ja wäga tarwilik. Wäga huwitaw, et sellest erakonnast ka meil praegu põllutööminister on. (E. Weberman, rhws.: Perekondlikud asjad!) Ja wäga huwitaw, et põllutööministri erakond on selle poolt, et meie talukohad peawad sunduslikult wälja renditama. Ma ei eksi, et selle seadusega tahetakse talukohtade wõrandamisega algust teha. Siin on täiesti wõrandamise maik juures. (Segane wahelhüüe O. Liigand'i, rhw., poolt.) Kas ei ole siis wõrandamine, härra Liigand, kui Teie omandus wõetakse ja antakse wastu tahtmist rendile. Kas see on wõrandamine wõi mitte wõrandamine? See on täieline wõrandamine, teise eraomanduse ärawõtmine. (A. Anderkopp, töer.: Härra Tonkman, ega Teie mõnel põllumeestekogu koosolekul ei ole.) See annab täiesti kujuka pildi meie põlluharijale rahwale, kuidawiisi meie riiki walitsema hakatakse ja kuhu poole praegu koaleerinud rühmad põllumajanduse alal tüürida tahawad ja mis igasugusesse ootamata seisukorda põlluharijad paneb, kes on omal ajal maad omandanud ja seda edasi harida tahawad. See oleks ainult ühekülgsest asja walgustamine.

Edasi tahaksin tähelpanu selle peale juhtida... (Wahelhüüe M. Martna, sd. poolt.) ...Teie olete wäga palju tähelpanu juhtinud. (M. Martna, sd.: Keegi ei pane tähele.) Noh, olge lahke, ja minge saalist wälja, kui Te tähele ei taha panna...

Wäga palju on räägitud põllumajanduse krediidi küsimusest. Kui seda rendilepingute pikendamise seadust waatame, siis selgub, et selle seaduse mõistega wõetakse kindlustus ära, obligatsioonide tegemise mõttes, sest et omanik ei ole maa omanik, waid teine, kolmas inimene. Kapitaal tungib ikka kindlamasse paika... (Wahelhüüe A. Anderkopp'i,

töer., poolt.) Selleks toon, härra Anderkopp, kohe näite. Praegu on üüriseadus maksew, kus majaanikkudelt on wõetud nende kapitaali kasutamise wõimalus ära. Mäletan, kui kõneldi siit kõnetoolilt, et meil majade hüpotekaarlaenud ei lähe hästi, pantkirju ei osteta. Mina ütlen, pantkirju ei osteta nimelt sellepärast, et meil üüriseadus lasub väga raskesti majaanikkude peal. Majadesse mahutatud kapitaal ei saa ennast ära tasuda. See on üks peapõhjustest, et meil kapitaal linna majadesse ei tungi. (Wahelhüüe A. Anderkopp'i, töer., poolt.) Teie, härra Anderkopp, ei ole maja ehitanud ja sellepärast ei tea Teie ka neid raskusi, mis majaanikud praegu tunnewad. Siis wõiks ka seda öelda, et see rendilepingute pikendamise seadus wõtab täiesti laenu kindlustamise wõimaluse ära. Kui asutatakse praegune maapank ja hakatakse neid maapanga pantkirju müüma, siis küsib iga ostja, kui ta raha paneb selle pantkirja sisse, missugune kindlustus on sellel pantkirjal, kas tal on mingisugust wäärtust wõi mitte. Aga kui ta ette näeb, et nende wäärtus wõib igasugusel wiisil langeda, seal on rendilepinguid pikendatud jne., siis on ometi päewaselge see, et kapitaal sinna sisse ei tungi, waid hoopis teist teed läheb. See wõtab ära wõimaluse meie maapanga pantkirjade müümiseks wõi realiseerimiseks, sest kapitaal ei lähe koha peale, kus temast kasu ei saada. (Wahelhüüe A. Anderkopp'i, töer., poolt.) Teie maalite neid tonte, see on Teie tont, härra Anderkopp, mis wõtab igasuguse wõimaluse ära kasutada oma warandust. (Wahelhüüe A. Anderkopp'i, töer., poolt.) Härra Anderkopp, kui keegi tuleb ja wõtab Teilt pintsaku seljast ära, ütleme, mina wõtan Teie pintsaku ära ja annan 5 marka selle kasutamise eest, kas Teie olete sellega nõus? (A. Anderkopp, töer.: Täiesti nõus!) Olge lahked, wahetame praegu ära! Teie warandus on see pintsak, aga teisel on talukoht, omandusõiguse mõiste on üks ja seesama. Teie, härra Anderkopp, olete selle tondi maalinud, mis praegu terwet Eesti riiki ähwardab. Niisama kui Teie erakonna endised ministrid, Annusson ja teised, kelle teened haridusalal väga kaua weel laineid lööwad. Nendega tulete Teie otsekohe wälja, aga mitte mingisuguste reaalsete asjalikkude asjadega, mis meie maale ja rahwale otsekohe kasulikud oleksid.

Kokku wõttes oleks täiesti soowida, et Riigikogu selle wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise seaduse muutmise seaduse tagasi lükkab ja teda wastu ei wõta, arwesse wõttes asjaolusid, mida ma siin lühidalt ette kandsin.

J. Jaakson (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Mina tahtsin ainult üksikud märkused teha arutuse all olewa seaduseelnõu kohta. Esimene küsimus, mis siin üles tõsteti, on see, kas see seadus ei ole wastolus eraomanduse mõistega ja kas sellepärast see seadus ei käi meie makswa tsiwiilõiguse ja põhiseaduse wastu? Püüti näidata, et seal, kus eraomanduse õigus on kindlustatud, ei ole wõimalik seda õigust piirata. Minu arusaamise järele ei ole need wäited juriidiliselt õiged. Eraomanduse mõiste ei sisalda eneses weel mitte seda, et eraomandust riik ei wõiks piirata. Eraomanduse piiramine on olnud mitte üksnes meie ajal, waid ka kauges minewikus. Eraomanduse piiramine ühiskonna huwides laieneb ikka rohkem ja rohkem, just liikumata waranduse juures. Eraomanduste piiramist tunnewad kõik tsiwiilseadused, muuhulgas ka meie Balti eraõigus nii paljudel aladel. Seda peawad tunnistama kõik, kellel wähegi aimu on tsiwiilõigusest. Nõnda siis, eraomanduse kaitse seisukohalt selle seaduse wastu waielda ei saa. Teisest küljest pean mina tähendama, et need, kes siin eraomanduse seisukohalt selle seaduse wastu waidlesid, on ainult ühe poole huwisid arwesse wõtnud, teise poole huwid on aga täiesti arwesse wõtmata jäetud. Meie teame, et väga palju on juhtumisi, kus rentnikud elawad oma hoonetes, mis maaomaniku lubaga on ehitatud wõõra maa peale. Kui meie tahame eraomandust kaitse alla wõtta, siis peame ka kaitse alla wõtma neid isikuid, kes nõndawiisi wõõra maa peale on ehitanud oma majad. Meie ei tohi lubada, et need isikud satuksid täiesti maaomanikkude omawoli ja wõimu alla. Ma tean palju juhtumisi, kus just neile wäikestele rentnikkudele on tahetud ülekohut teha maaomaniku poolt. Ilma kindla lepinguta on lubatud maja ehitada. Sagedasti on isa enne surma koha andnud wanemale pojale, kuid nooremale pojale on ta lubanud talu maa peale maja ehitada, ilma et selleks kindlat lepingut oleks tehtud. Kui meie eraomandust tahame kaitse alla wõtta, siis peame kaitse alla wõtma ka nende wäikeste majaanikkude huwid.

Teine märkus, mida teha tahtsin, käib rendihinna kohta. Selles asjas arwan mina, et need wastuwaidlused, mis tehtud, täiesti õigustatud on. Rendihind, mis selle seaduse põhjal lubatakse maa eest wõtta, on tõesti naeruwäärt wäike ja see wõib palju pahandusi ja tülisid sünnitada. sest need, kes seda renti wastu wõtma peawad, saawad aru, et see ei ole kellegi õige rent. See tundub neile ülekohtuna; see rent on nõnda wäike, et nad teda ülepea ei taha wastu wõtta ja sellepärast paistab neile, et nende eramanduse puutumatus on rikutud. Minu arwamine on, et on tarwis rendimäära märksa suurendada mitte pooleteisekordseks, ei ka wiiekordseks, waid igatahes märksa rohkem.

Kolmas märkus, mida teha tahtsin, käib seaduse punkt c kohta. Punkt c näeb ette juhtumise, kus rendi tähtaeg lõppes läinud aastal 1. mail. Läinudaastase rendilepingu pikendamise seadus ei ole neid rendilepinguid mitte kaitse alla wõtnud. Sellepärast on wõimalik, et üksikutel kordadel, kus renditähhtaeg lõppes 1. mail 1923 a., rentnikud sunnitud said lahkuma oma kohtadelt ja, wõib olla, isegi oma majadest. Käesolew seadus tahab anda kaitset ka wiimastele wäikerentnikkudele, tahab neid tarwilikul korral nende majadesse uuesti sisse paigutada ja neid oma kohtade peale tagasi tuua. Sellejuures on aga tarwis wäga ettevaatlikult toimetada, et mitte wälja kutsuda asjata protsessisid ja tülisid. Punkt c ütleb, et sarnane wäikerentnik wõib oma koha tagasi saada, kui maaomanik kellegi teisega ei ole uut rendilepingut sõlminud. Nagu teame, on wõimalik rendilepingud sõlmida ka suusõnaliselt wõi kirjalikult. Seaduses ei ole tähtaeg ära määratud, mis ajani leping peab sõlmitud olema ja ei ole ühtegi objektiivset ja reaalselt tundemärki ära tähendatud, mille järele wõiks otsustada, kas leping on sõlmitud ja millal. Maaomanik wõib öelda, et ta on lepingu sõlminud oma lähema sugulasega, tütreaga wõi pojaga suusõnaliselt. See wõiks palju segadusi ja raskusi walmistada. Sellepärast oleks tarwilik seda punkti ümber redigeerida ja kindlamini objektiivsete tundemärkidega ära tähendada, millal just on wäikerentnikul, kelle rendileping lõppes 1. mail 1923 a., õigus oma kohta tagasi saada.

J. Holberg (põl.): Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! Lugupeetud rkl.

härä Anderkopp'i poolt tehti parandus punkt c all. Kui see punkt c seadusesse sisse jääb, siis wõiwad kerkida niisugused küsimused, mille lahendamine raskusi wõib sünnitada. Siin on tähendatud: „Kui rendileping lõpeb 1923 a. ja rentnik on sunnitud sealt maa pealt lahkuma.“ Rendileping wõib lõppeda mitmesugustel põhjustel ja wäga mitmekestel. Wõib olla, et ta kohtuotsuse põhjal on sunnitud sealt lahkuma, et rentnik oma kohuseid rendileandja wastu pole täitnud. Punkt c põhjal on aga õigus endisel rentnikul aasta pärast tagasi tulla ja nõuda seda maatiikki tagasi. Edasi ei ole selle märkusega tähelpanu juhitud selle peale, kui ta wahepeal uue rendikoha on saanud. Ka sel korral annab punkt c õiguse rentnikule endist maad rendileandjalt tagasi nõuda.

Peale selle on weel punkt c all märkus, mis sisaldab, et ainult siis wabaneb endine peremees rentnikule maaandmisest aasta pärast, kui temal selle maatiiki kohta uus leping sõlmitud. Täiesti wälja jäetud on aga see juhtumine, kui peremees wahepeal selle maa ära on müünud. Kui automaatselt aasta pärast wana rentniku leping jälle maksuma hakkab, siis on temal maa müümise korral õigus kahjutasu nõuda endiselt rendileandjalt.

Niisuguseid juhtumisi arwesse wõttes ei saa meie rühm ettepannud punkt c poolt hääletada, mis mõttes ka tegin need märkused.

Th. Pool (tõer.): (M. Laarman, põl.: Nüüd saab 10 ära!) Kui niisuguse seadusega esineksin, siis oleksite Teie esimene, kes selle wastu hääletab.

Juhataja J. Tõnisson: Palun mitte kohtade pealt kõnesid pidada.

Th. Pool (tõer.): Siin on paremalt poolt kõneldud käesolewast seaduseelnõust kui mõnest kommunismi awalduusest. On kõneldud talumaade wõõrandamisest, mis ähwardab riigialuseid ja põhiseadust kõigutada. Mina tahtsin puudutada küsimust: Milles siis õieti seisab terve selle asja sisu?

Minu arwates on sellele, kes popside küsimust tunneb, see küsimus wõrdlemisi lihtne. Meil on ajajooksul tekkinud umbes 10.000 wäikekohta, mis oma ehitustega on warustatud. Statistika keskbüroo andmete põhjal ulatab sarnaste arw wähemalt 9.500 peale, (K. Tam m,

põl.: See on teine seadus.) Kuidas see teine seadus on? Lugege käesoleva seaduse läbi, siis näete, et ta käsitab peaaesjalikult just neid kohti, mis oma hoonetega varustatud ja kellel on mõni tiinmaad.

Küsimus seisab selles, kas anda waba woli neid kohti, mille arw ligi 10.000-ni ulatab ning asunikude arw 30.000-ni, ära häwitada wõi mitte. (M. Martna, sd.: Kas tunnistada eraomandust wõi mitte?) Meil on teada, et paljud sarnastest wäikekohtadest ja rentnikkudest on tekkinud sel teel, et omanikud on oma maa peale elama wõtnud kas sugulasi wõi tuttawaid. Need on kuskile maaserwale ütikesse üles ehitatud. Paljudel ei ole kindlat lepingut olemaski, waid leping on tehtud lihtsalt suusõnal, järelikult ei ole neil kindlat rendilepingu lõppu näha. Tuleb otsustada: kas anda wõimalus wabalt sarnaste kohtade hooned ära häwitada wõi mitte?

Meie rühm asub igatahes sel seisukohal, et see Eesti põllumajapidamise huwides mitte ei seisa, kui maaomanikule sarnane waba woli jätta. Sellest on 40—50 a. tagasi, kus mõisatel oli samasugune juriidiline ja püha eraomanduse õigus talumaid mõisate külge liita. Sajad tuhanded tiinud liideti selle õiguse põhjal kwoote- ja kuuendikumaade kujul mõisate külge. Näib nii, et ka taluomanikkudele tahetakse sarnane õigus anda. (Wahelhüüe paremalt poolt: See õigus oli mõisatel.) Tähendab siis, Teie arwates, et see õigus ei maksnud mõisate kohta ja taluomanikkude kohta maksab. Teil on siis kaks eraomanduse mõistet olemas.

Kui siin on kõneldud põllumajanduse huwidest, siis on selge, et just Eesti põllumajanduse huwides on see, et need wäikesed kohad, eriti nende hooned ja muud warandused ära ei häwitataks, waid et nad püsima jääks.

On kahtlemata õige, et see seadus terawusi tekitab ja et tal ka üksikud puudused on, nagu rendihindade suhtes jne. Kuid mina tahaksin toonitada seda, et kui siin mõnesugused terawused tekiwad, siis ei tule seda niiwõrd käesolewa seaduse arwele panna, kui just nende isikute arwele, kes seal paremal pool istuwad ja kes selleks wäga palju kaasa on aidanud, et wahekorrad nii terawaks on läinud. Kui omal ajal maaseadus wastu wõeti, siis lasti jutud ringi käia, et wõetakse mõisate metsad üle. See oli üks

opositsiooni abinõu ja wastutöötamise abinõu ja praegu tehakse käesolewa seaduse puhul niisama. Kes maal ringi on liikunud, on kuulnud jutte, et tööerakond ja teised kogupõllumeestest pahemal seiswad erakonnad ei tahtwat popside rendiwahekorra lahendamise küsimusega muud midagi kätte saada, kui talusid wõõrandada. Samane noot käis ka härra Tonkman'i tänasest kõnest läbi. Kui tahetakse tõesti, et need terawused wäheneksid, millest siin juttu on olnud, siis arwan mina, on kõige parem abinõu, mis selleks kaasa aitab see, et küsimus lõpulikult ära lahendataks popside seaduste teel, nii nagu see oli kord walitsuse kokkuleppe-kawas ette nähtud, millega isegi ka see erakond leppis, kes nüüd nii ägedalt käesolewat seadust arwustab. Kui see küsimus sel kujul lahendatakse, siis kaob iseenesest iga-aastane riigilepingute pikendamine ja kõik sellega kaasas käiwad pahed.

M. Martna (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Wahelhüüetega juhiti juba selle peale tähelpanu, et härra Tamm Rousseau'le sõnad suhu pani, mis see wanahärra mitte ei ole öelnud. Mis härra Tonkman'i kõnesse puutub, selle kohta ütles juba härra Jaakson peasja ära, mille wastu Läänemaa õigusteadlane wist mitte waelda ei saa. (K. Tonkman, põl.: Kas Teie olete õigusteadlane wõi mina?) Teie olete seekord, mina ennast ei ole kunagi õigusteadlaseks pidanud.

Juhataja **J. Tõnisson**: Palun seda wõidurjooksu jätta.

M. Martna (sd.): Ma juhiksin ainult ajalooliselt tähelpanu selle peale, et 80. aastates, kui Carl Robert Jakobson nende asjade eest wõitles, samuti kui 90. aastates Jakob Kõrw talupoegade huwitsid kaitstes, siis maksis seesama Balti eraõigus ja Balti parunid seisid täitsa samal seisukohal, kus praegu härra Tonkman seisab. Selle aastasaja esimesel poolel hüüdsid selleaegsed eraomanduse pühaduse kaitsjad: „rohkem kasakaid maale“. C. R. Jakobson ja pärast Jakob Kõrw, nõudsid, et rendilepingud ja rendimäär kohtu poolt kinnitataks ja kindlaks määrataks. Jakob Kõrw nõudis omal ajal, et müümise juures walitsuswõimude poolt maa hind kindlaks määrataks. Selleaegsed eraomanduse pühaduse kaitsjad ei tahtnud sellest kuul-

dagi. Ja tänapäew puhuwad härra Tonkman ja teised põllumehed just sellest samast pasumast. Ma juhin teie tähelepanu selle peale, et umbes 20 aastat tagasi, kus Soomemaa torparite ja mägitubalaste küsimust lahendama hakati, siis seal otse needsamad arwamised päewalgele toodi. Aga 1906 a. lahendati asi nõnda, et igasse kogukonda waliti rendilaudkond. Torparid ja mägitubalased saatsid sinna kaks esitajat ja maaomanikud kaks. See rendilaudkond walis ühe erapooletu juhataja, wõi aga — mitte kokkuleppimise korral — siis oli seaduse poolt määratud selleks kihelkonna kohunik. Seaduses oli ette määratud, et rendilaudkond määrab rendi kindlaks. (A. Re i, sd.: K o m m u n i s t l i k s e a d u s!) Soomes ei maksa siiski kommunism. Kui härra Pool siin tähendas, et meil on ligikaudu 10.000 popsnikku, ja kui neil igal ühel oma väikene majaütikene on, ning on see nende eraomandus, siis need kaks leppisid omawahel niiviisi kokku, et see suurem eraomanduse omanik lubas väiksemale ütikesse ehitada selle maalapi peale, mis temale muidugi kõigewähem tarwilik on. Praegu, kus härrad põllumehed, ja härra Tonkman isegi tähendasid, et ka maal korterikitsikus suur on, ning nõudsid maale korteriehituse laenuks 25 miljonit, kui meie aga seda seadust wastu ei wõtaks ja maaomanikkudele õiguse ja woli jätaksime, et nad popsnikud üles ütlewad ning need ütikesed, mis neil popsnikkudel olemas, lasewad maha kiskuda, mis oleks siis selle tagajärg? Siis oleks weel suurem peawarju puudus, kui praegu. No ja, Teie rääkisite peajasjalikult selle wastu, et seadus teile rendiwõtmise wabadust ei anna, et teie ei saa mitte niipalju renti wõtta, kui taluomanik enesel tarwilikuks arwab, just nagu parunihärrad seda enne tegid, kui maa nende oli. Aga, nagu härra Pool ja teised tähendasid, nõuawad riiklikud huwid seesugust kaitset, et ei ole koguniste mitte talupoegade huwide wastu, kui see Riigikogu liikme härra Tonkman'i ja teiste waidlustest wälja paistab. Kui härra Tonkman kaebab ühelt poolt suure tööliste puuduse üle ja teiselt poolt neile töölistele wõimalust ei taha anda elamiseks, siis on see ometi loogiline wassing. On ometi talupoegade eneste huwides, et nende lähedal elaks inimesi, keda nad tarbekorral oma juurde tööle wõiksid saada! Sotsiaaldemokraadid ei ole muidugi niisu-

guste väikeste tööorjade asutamise poolt, et neid, Jumal teab, kui palju ja õhinaga juurde asutada. Aga nende õigusi, kes juba olemas on, peab tahes wõi tahtmata kaitsma! See on ju nii arusaadaw. Kui aga härra Tonkman nii suure rõhuga eraomanduse pühadust tõendab ja kui see pühadus muud ei ole, kui paljalt, et popsnikkudelt kõrget renti wälja pressida, siis on sellel pühadusel wäga patune märk otsa ees.

A. Anderkopp (töer.): Ma tahtsin ainult mõne väikese märkusega nende wastuwäidete juures peatada, mis praktilisest küljest põllumeestekogude ridadest esile on toodud. Mina olen kaugel sellest, et niisuguste asjade waatlemisele asuda, mis põhimõttelikud asjad on ja mille üle küllalt sõnu wahetatud. Kui Teie, härra Tonkman, siin kõnetoolil sellest kõnelete, et popsnikud nende käes olewa maa pealt maksusid ei tarwitse maksta, siis ei ole see õige. Seadus ütleb selgelt, et popsnikud peawad maksta. Kui nad ei maksa, siis on see sellepärast, et kohaomanik ei nõua. Wõtame näite mujalt. Meil on omawahel kahekesi wahekorrad selgitada nõnda, et mina Teile, wõi Teie mulle, härra Tonkman, wõlgu olete. Siis ei saa ju riigivalitsus wahele tulla, ja sundida maksuma enne, kui meie ise nõudma ei ole hakanud. Niisama on ka siin, kui teie rentniku käest ei taha maksusid nõuda, ega siis riigivalitsus nõudma ei tule, teie kohus on seda teha. Need õigused on seadus kohaomanikule andnud, aga teie kuulutate awalikult, et need inimesed ei maksa ja nende käest ei saa midagi nõuda. (K. Tonkman, põl.: Sellepärast on see seaduses pikendatud.)

Juhataja J. Tõnisson: Teie järjekord tuleb kohe, härra Tonkman!

A. Anderkopp (töer.): Ma olen kaugel sellest, et sisuliselt niisuguste juttude kohta midagi öelda ja samuti kaugel olen ka sellest, et popsnikkude olukorda kuubedega wõrrelda saab, nagu härra Tonkman arwas. Lugupeetud Riigikogu liikmed! Läänud aastal, kui walitsuse kokkuseadmine oli, — seda wist ei ole mul tarwis meelde tuletama hakata — olid Teil, härra Tonkman, oma rühma liidriga suured waidlused. Teie liider oli popside asjus hoopis teistsuguse seisukoha wõtnud popsnikkude küsimuses, kui Teie. (W a h e l h ü ü e p a r e m a l t p o o l t:

Ärge rääkige!) Näha on, et see ka Teid puudutab. (K. Tonkman, põl.: See räägib minule plussiks.) Siis läinud suwel olite Teie sunnitud alla andma ja härra Päts wiis oma õiglasel mõttel läbi. Nüüd on põllumeestekogudel aga jälle teised laulud ja teised tuuled.

Juhataja J. Tõnisson: Palun isiklikud waidlused jätta.

A. Anderkopp (tõer.): Mis puutub seletusesse, mis lugupeetud Riigikogu liige, härra Jaakson, ette tõi, siis olen täiesti sellega päri, et see seadus teatawad kitsendused wõiks määrata, kus rendilepingu pikendamine wõimalik oleks. Mina paneksin ette punkt c kohta järgmise redaktsiooni: „Kui rendileping lõpetas 1923 a. ja kui maaomanik kellegi teisega uut rendilepingut sõlminud ei ole, wõi kui maaomanik kellegi teisega rendilepingu sõlminud on, kuid uus rendilewõtja enne 1. aprilli 1924 a. rendimaale tegelikult asunud ei ole.“ (Wahelhüüe paremaltpoolt: Aga ära müüa?) Kui palju neid müümissid on olnud, seda teate Teie wäga hästi. Ja kui wast ükskaks üle maa, ega meie seadust ühe juhtumise jaoks ei tee. Ma wõiksin teile juhtumise ette tuua, kus inimene, kes 30 aastat koha peal olnud, nüüd wälja wisatud sellepärast, et ta ja üksikud walitsusasutused arwamisel olid, et seadus seda kaitseb. (J. Holberg, põl.: Ta maksab kahjutasu!) Mille põhjal ta siis kahjutasu maksab, kui ta ise kohalt, kus ta 30 aastat olnud, wälja wisati. Kuulge, härra Holberg, meie teame, et riigil on kaks ülesannet, üks — hoolitseda kõigi eest, aga teine tema kõige suurem ülesanne on — hoolitseda nõrgemate eest. See seadus on just selleks tehtud, et nõrgemate eest hoolt kanda. Teie tahate jämeda otsa anda selle kätte, kes tugewam on, aga nõrgem peab wiletsama otsa saama. Niisugusest hoolekandest mina küll aru ei saa, mina olen seda ikka teistsugusena näinud. Olen ka arwamisel, et terwe ilm neist teistwiisi aru saab. Selle parandusega, mille esitasin, oleks punkt c. alus pandud, et wahekorrad ja arusaamatused, mis praegusest redaktsioonist tekida wõiwad, wõi mis tekkinud on, lahendataks. Ütleme näiteks lihtsalt, et maaomanik saaks kuulda käesolewa seaduse maksimahakamisest praegu, ta annaks oma koha ruttu rendile ja muidugi wana popsnik ei saaks oma kohta enam tagasi.

See punkt ongi selleks sisse wõetud, et ära hoida niisuguseid juhtumisi. Sellepärast ei wõtnud mina ka liiga kaugele tagasiminewat tähtaega. On uus rentnik kohale asunud enne 1. maid — wana jürapäewa — kus meil põllumajanduse aasta wahetus on, siis ei ole meil igatahes wõimalik teda koha pealt wälja saata, waid temal on õigus rendilepingu pikendamist nõuda. Nii leiab see objektiivne kriteerium, mille peale härra Jaakson tähelpanu juhtis, ka minu poolt täielikku toetamist. Mina tõi selle paranduse selleks, et Riigikogu sellekohase otsuse teeks ja ma olen kaugel sellest, et tema kaudu sisuliselt selle küsimuse üle waielda wõi sellest poliitilist numbrit teha, nagu mõned omale katsuwad teha. Tema üle on juba küllalt waieldud. Kui härra Tonkman aga arwab, et seda kuue ärawõtmisega wõrrelda saab, siis ei ole minul isiklikult midagi selle wastu, kui meie rahwa elu seda nõuab, et kõigil kodanikkudel kuue ära wõetakse, siis annan mina wäga heameelega oma ära, kui härra Tonkman seda ka teeb. Aga minu arusaamise järele tahab härra Tonkman midagi muud teha, tema tahab omale kuube selga panna, ja popsnikult püksid jalast ära wõtta. Niisuguse poliitikaga mina nõus olla ei saa.

Et seda küsimust igakülgselt läbi arutada, et siin pärast keegi etteheiteid teha ei saa, et siin tahetakse sellest küsimusest poliitilist küsimust teha, siis teen mina ettepaneku, seda küsimust weel kord arutada ja selleks teda maakommissjoni tagasi anda, määrates komisjonile 3 päewaline tähtaeg, siis on põllumeestekogudel ka wõimalus oma ettepanekuid teha, millest nad täna nii pikalt kõnelenud. Meie jõuame tema siiski weel tulewa nädala keskpaigaks täiesti wastu wõtta, ja mina arwan, et parem on teda siiski weel kord põhjalikult läbi kaaluda, kui nüüd ülepeakaela wastu wõtta. Minu ettepanek oleks järgmine: Anda wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise seaduse muutmise seaduseelnõu maakommissjoni, sisuliseks läbiwaatamiseks, määrates komisjonile tähtajaks 3 päewa. Kui see wõimalik on, kui aga mitte, siis see seaduseelnõu III lugemisel tagasi lükata. Ühes sellega annan juhatusle ettepaneku punkt c kohta.

K. Tonkman (põl.): Kui ma täna sõna wõtsin wäikemaapidajate rendilepin-

gute pikendamise seaduse muutmise seaduseelnõu kohta, siis eriti just sellest seisukohast välja minnes ja neid külgi walgustada tahes, kuidaswiisi see rendileping tegelikult meie talupidajate ja rentnikkude wahekorda lahendada tahab, ja kuidas nende õiguslikku seisukorda selle rendilepingute muutmise seadusega tahetakse maksuma panna. Minu arusamise järele ei lahenda see rendilepingute pikendamise seadus mitte neid küsimusi, waid ajab neid wahekordi palju halwemaks ja terawamaks, ja sellest seisukohast välja minnes püüdsin seda küsimust selgitada. Kui minu kõnest teistsuguseid mõtteid tahetakse välja lugeda, nagu seda siin mõista anti, ja nagu minu austatud eelkõnelejad tähendasid, siis ei ole see õige. Mis puutub härra Pooli wäitesse, et see olewat meie põllukultuuri tõstmise, wõi õigemini, et see meie põllukultuurile halb ei ole, kui rendilepinguid pikendatakse, lubage, kuidas oletate Teie niisuguseid asju? Kui on Teil praegu üks niisugune rendikoht, kellel iga aasta 1. maiks leping ära lõpeb, kuidas haritakse siis seda kohta? Kas teda haritakse niisuguse südiduse ja hoolega, nagu enne, wõi tehakse seda teist wiisi? Mina ütlen, et temast wõetakse weel, mis wõtta wõimalik, teda ei harita enam selle südidusega, ja rentnik, teades, et see rendilepingu tähtaeg ära lõpeb, müüb oma loomad ära, ja ei wäeta ega ei hari seda põldu niisugusel kujul, nagu tema seda oleks pidanud harima. Teiselt poolt korraldab maaomanik ja walmistab end jällegi selle maapidamise wastu ja muretseb omale inwentaari ja teisi asju. Selle seaduse põhjal ei saa maaomanik maad kasutama hakata, ja annab maa jälle tagasi endisele rentnikule. Ja et see rent nii ebamääraselt wäikene, siis on arusaadaw, et rentnik seda juhust kasutamata ei jäta, waid wõtab selle koha igatahes 400—500 mrk. eest jälle oma kätte, teades, et see rent maksab talle ainult 2 tööpäewa. No, austatud härra Pool, öelge mulle, missugune põllukultuuri tõstmise see on, kui niisugused kohad antakse üheks aastaks inimese kätte naeruwäärilise hinna eest? Teie ütlete, et see meie põllukultuurile halb ei ole, aga mina ütlen, et ta wäga halb on.

Siis tähendas härra Martna, et wõrdleb meie taluomanikka endiste mõisaomanikkudega. Mina arwan, härra Martna, Teie olete sellega tõesti minuga ühel arwamisel, et praeguse taluomaniku

ja endise mõisniku wahel on ometi wäga suur wahe. Mõisnik oli enne määramata suurte maade omanik ja teda praeguse talupojaga oma wäikese maalapikesega wõrrelda ei saa. Nüüd tuleb härra Martna ja ütleb, et need taluomanikud on samasugused nagu endine Balti aadel. (L. Johanson, sd.: Tõusik ja aadel — siin on suur wahe.) Kujutage ette, missugune kooskõla see oleks? Teie tahate nüüd neid samaseid õigusi taluomaniku peale maksuma panna, mis endise mõisaomaniku kohta soowitati. Kui mina ütlesin, et need õigused õiged ei ole, mis teie maksuma tahate panna, siis härra Martna ütleb, et mina olewat Läänemaa adwokaat. Imelik asi, mis adwokaat mina sellepärast olen, kui mina tegelikult elust näiteid toon.

Siis tähendas härra Martna seda, et Jakobson olla omal ajal selle popsnikkudeküsimuse kohta wäga palju öelnud. Jah, kadunud Jakobson rääkis seda, aga mõisamaade ja suurmaapidamise mõttes. Mina usun, et härra Martna'l on ka see Jakobson'i lause tuttaw, kus on öeldud: „Talude ostmine on raudnael, millega Eesti tulewik kindlustatud on.“ Seda ütles Jakobson, ütles seda selles mõttes, et Eesti põllumehed, ostke maa oma pärisomanduseks, ja teie tulewik on kindlustatud. (M. Martna, sd.: Härra Tonkman, ajage ometi niisugust poliitikat, et talupojad Eesti kirstunaelaks ei saaks.) Nüüd tuleb härra Martna ja ütleb, et waadake, Jakobson ütleb seda, jätab aga ütlemata, et Jakobson käskis maad eramanduseks osta, ja selles mõttes käskis osta, et see maa täiesti taluomaniku pärisomandus oleks, kus tema teda harida ja kasutada wõib, mitte selles mõttes, et üks teine wõib selle temalt jälle ära wõtta ja kolmandale isikule edasi anda.

Teie ütlete, et Teie selle seadusega korterikriisi maal lahendate. Sellega ei lahenda Teie maal korterikriisi mitte, waid hoopis ümberpöördukt. Süwendate seda. Tean mitmeid juhtumisi maal, kus on palgid, kiwid ja muu ehitusmaterjaal juba peremehe maale välja weetud, aga peremees ei lase maja mitte ehitama hakata, sest tema kardab, et kui tema rendilepingu teeb, siis tulewad need iga-aastased rendilepingute pikendamised wõi muud wõõrandamiskatsed, nagu popsikohtade sunduslik kruntimine tumaast. Teie ei leia enam ühtegi peremeest, kes praegu lubaks oma maa peale

maja ehitada, terwes Eesti riigis ei leia teie niisugust maaomanikku. Peremees teab juba ette ära, et selle järele tuleb mingisugune wõõrandamine ja tema ei tea, kui suurel määral maa ära wõetakse.

Juhataja **J. Tõnisson**: Kõneleja, Teil on ainult üks minut weel aega.

K. Tonkman (põl.): Siis ma lõpetan. Tahaksin siiski weel ühe küsimuse peale wastata. Härra Anderkopp tähendas, et maamaksu wõib wõtta rentniku käest, aga kuidas saab, härra Anderkopp seda maksu wõtta, kui rendilepingus kokku lepitud, et maamaksud kannab maaomanik. (J. Jaakson, rhw.: Tehke parandus.) Ei saa rendilepinguid parandada, sest et rendileping sunduslikult pikendatakse. Mina ei ole jurist ja ei saa juriidiliselt seda küsimust käsitada, aga mina arwan, et kui minul pops on ja minul temaga rendileping on tehtud, ja seda rendilepingut pikendatakse, et siis mina ei saa temaga uut lepingut, mitte sisuliselt muutes, sõlmida. Maamaks on rendikõrgendus ja sisuliselt lepingu muutmine.

Juhataja **J. Tõnisson**: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Oja'!

B. Oja (töer.): Austatud Riigikogu liikmed! Kui see seadus maakommisjoni arutamisel oli, siis oli kõigile selge, et selle seadusega popsnikkudeküsimumust ei lahendata, kuid selle seaduse maksmapanemist tunnistasid kõik tarwilikuks, ka põllumehed, kes olid komisjoni koosolekul, ei rääkinud selle wastu. Kui aga nüüd arwatakse tarwilikuks mingisuguseid parandusi selles seaduses teha, siis wõib seda ka praegugi teha. (T. Kaibus, töer.: Ei saa enam, III lugemisel ei saa muudatusi teha.) Härra Anderkopp tegi ettepaneku seda seadust komisjoni tagasi anda, aga mina arwan, et sellel mingisugust tarwidust ei ole. Maakommisjon oli arwamisel, et popside seadus oleks waja kiirelt wälja anda, aga et seda enne 1. maid maksma panna ei saa, siis anti selleks see seadus wälja ja mina arwan, et tema tuleks wastu wõtta.

Juhataja **J. Tõnisson**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Pool'il.

Th. Pool (töer.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Tonkman pani mulle siin sõnad suhu, mida mina öelnud

ei ole. Härra Tonkman tähendas, et mina olla öelnud, et rendilepingute pikendamine tähendab põllukultuuri tõstmist. Mina seda öelnud ei ole. Mina ütlesin — popsnikkude häwitamine ei seisa meie Eesti põllukultuuri huwides. See tähendab, et kuigi käesolewal seadusel puudused on, siiski kasu, mis tema maksmapanemisega saadakse, ikkagi suurem, kui kahju, mis, wõib olla, siis sünnib, kui selle seaduse puudumise põhjal meil popsnikka — wäikemaapidajate kõhti häwitama hakatakse. Teiseks loeks mina härra Tonkman'ile wastawast rendilepingute pikendamise seadusest ühe paragrahwi ette, millest tema näha wõib, et õigus on ikkagi maaomanikul rentniku peale maamaksusid ja kohustusi panna. See on § 7, mis ütleb järgmist: „Seaduslikud maksud ja kohustused rendil olewa maa pealt kannab rentnik.“ Wast ehk nüüd usute?

A. Jürman (põl.): (M. Martna, sd.: Härra Jürman, tehke lühidalt!) Austatud Riigikogu liikmed! Ma siiski tahaksin lühidalt ühe asjaolu juures peatada, mida ette toodi selle seaduse kaitseks. Pahemalt poolt kõnelejad tähendasid, et selle seadusega tahetakse popsideküsimumust osaliselt lahendada. Nii sama tähendas oma märkuses härra Pool, tema nõuab selle seaduse maksmapanemist sellepärast, et wastasel korral häwitatakse popsid, kellel on oma majad ehitatud wõõra maa peale. Sellel seadusel on aga tõesti laiem ulatus, kui ainult popside küsimuse lahendamine. Meil ei ole küll weel popsi mõiste kindlat kuju omandanud, kuid keegi ei nimeta popsiks seda, kellel on normaaltalu, waid ainult seda, kes kõrwaltööhäruna peab wäikest maatükki. Kui aga juba kellelgi on normaaltalu suurune maatükk, siis ei kuuluks see enam popsi mõiste alla, ja niisugused renditalud ei nõua enam seda kaitset, misugust oleks waja popsidele. Kui meie nüüd seda seadust lehitseme, siis näeme, et esiteks tema pealkiri ütleb, et see seadus käib rendilepingute pikendamise kohta, mida on teinud wäikemaapidajad rendileandjaga, ja kui meie vaatame nüüd, missuguseid rendilepinguid pikendatakse, siis on selle kohta järgmist öeldud: Maa rendilepingud loetakse rentniku soowil uuendatuks kunni 1. maini 1925 a., kui wäljarenditud maatüki aia ja põllu all olew osa ei ulata üle 5 tiinu. Meie aga teame, et kui renditalu aia ja

põllu all olev osa ulatab 5 tiinuni, et siis sarnased renditalud tihtipeale ulatawad kogusuuruses 30—40 tiinuni, ja Saaremaal isegi 70 tiinuni. Kohad kogusuuruses 30 tiinu ja suuremad on kõik normaaltalud. Põllutööministeerium on välja jaganud normaaltalud 20 hektari kogusuuruses. Tähendab, siin on meil tegemist renditaludega ja rentnikkudega, aga mitte popsnikkudega. Kui sellelt seisukohalt seda seadust waadata, siis ei ole ta mitte niisugune, et teda võiks vastu võtta. Kui lehitseksime seaduse seda osa, mis ütleb, et omanik võib ainult sel korral nõuda, et rentnik peaks lahkuma, kui temale enesele ei jää wastaw maatükk kasutada. Meie aga teame, et väga tihti Saaremaal ja ka mujal annab isa osa omast talust välja oma pojale, kuid juriidiliselt on tema ise maaomanik ja ka kasutaja, mispärast ta rentnikku üles öelda ei saa, et seda osa maad endale kasutada võtta. Nõnda ei saa maaomanik oma maad isegi lastele kasutada anda. Sellelt seisukohalt välja minnes sai meie rühma poolt wastaw parandus tehtud, mis pidi piirama seda seadust, nii et see seadus oleks jäänud ainult popsnikkude kohta maksma. Paranduse järele ei oleks enam aia- ja põllumaa kogusuurus 5 tiinu olnud, vaid kogu koht oleks suur olnud 5 tiinu. See ettepanek lükati aga II lugemisel tagasi. Nüüd on see seadus laiaulatuslik ja veel laiaulatuslikumaks on saanud härra Anderkopp'i poolt tehtud parandusega, kus on öeldud, et need rendilepingud, mis aasta tagasi lõppenud, ka pikendamise alla kuuluvad. Sellel seadusel on väga suur tähtsus meie põllumajanduse arenemise ja edennemise peale. Kui nüüd waadata neid rendinorme, mis seaduses kindlaks määratakse, siis on teada, et need mõnel juhutamisel ainult poolteist korda suuremad on sellest, mis oli enne sõda. Toodi näiteid, et selle järele võib isegi 100 margaga, või veel vähemaga terve talukoha rent tasuda, ja nagu härra Tamm väga piltlikult näitas, et isegi 10-ne kannunaga võib selle seaduse alusel talu rent tasutud saada. Kui aga waadata, kuidas linna omawalitsused, kus juhtivad jõud pahempoolsetesse erakondadesse kuuluvad... (J. Piiskar, is.: Kus kohal?) ...näiteks Narwas, Pärnus, ma ei mõtle mitte ainult sotsiaaldemokraate, vaid ka tööerakonda, et nende linna omawalitsuste poolt linnataludele pealepandud rent on palju kõrgem, isegi

üleliia kõrge. Nii on minul teada, et Narwa linna omawalitsus on oma talukohad 30-ne tiinu suuruses välja rentinud hinnaga, võttes 5 puuda iga tiinu pealt. Kogusummas teeks see välja talu kohta 150 puuda, ja kui võtta 300 marka puudast, siis teeks see välja 45 tuhat koha peale. Nüüd aga vaatame, kui kõrgeks on tõusnud see rent võrreldes ennesõja-aegsete hindadega. Enne sõda makseti talukoha rendiks 5 rubla põllu waka maast, või 15—20 rubla põllu tiinust. Võtame 15 rubla tiinust, siis teeks see koha kohta välja 75 rubla või kui võtame 20 rubla tiinust, siis teeks see koha kohta 100 rubla. Tähendab, Narwa linn on suurendanud renti 450 korda ja veel pahemal korral on renti tõstetud 600 korda. Nüüd aga tahate teie niisuguse seaduse välja anda, millega lubatakse renti tõsta ainult 1½ korda ennesõjaaegsest rendist ja seda ka nende rendikohade peale, mis ei käi enam popside mõiste alla ja mis on harilikud rendikohad. Seda kõike arwesse võttes ei või see seadus Riigikogu poolt wastuwõtmist leida.

Juhataja J. Tõnisson: Rkl. Anderkopp'i poolt on ettepanek tehtud, anda väikemaapidajate rendilepingute pikendamise seaduse muutmise seaduseelnõu maakommisjoni sisuliseks läbiwaatamiseks, määrates komisjonile tähtjaks kolm päewa. Teine ettepanek on tehtud härra Anderkopp'i poolt p. c juurde, aga seda parandust võib alles siis arutamisele võtta, kui peaks p. c arutamisele tulema.

Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Wain: Pean tähendama, et ma ei mõtle neid küsimusi käsitada, mis seaduse teksti puudutawad, küll aga käsitaksin kõnesid selles osas, mis põhjendawad seaduse maakommisjoni tagasiandmist. Siin toonitati, et olla mingisugune teine seadus, mis popsideküsimust lahendama peab, ja järelikult käsitaks praegu arutamisel olev seadus ainult talumaade rendilepingute pikendamise küsimust. Niisugusena püüdsid teda näidata kõik kõnelejad põllumeestekogude rühmast. Mina pean tähendama, et mingisugust popside seadust Riigikogule Wabariigi Walitsuse poolt ei ole. Sotsiaaldemokraatliku partei Riigikogu rühma poolt esitatud seaduseelnõu käsitab popsideküsimust, kui ka riigistatud maa põlist tarwitamist. See eelnõu on wõetud

maakommisjonis materjaalina riigistatud maa tarwitamise seaduse wäljatöötamise juures. Popsideküsimuse osas on sotsiaaldemokraatliku rühma eelnõu praegu Wabariigi Walitsuse käes seisukoha wõtmiseks. Wabariigi Walitsus lootis, et ta eelnõu mai algul esitab. Seda teawad ka põllumeestekogude rühma liikmed. Järelikult, kui nad siin püüawad rendilepingu pikendamise seadust ära jätta põhjendusega, et popsideküsimust wõidak lahendada teise seadusega, siis ei saa seda teisiti mõista, kui ainult, et popsid tahetakse jätta tuule ja taewa alla ilma seaduse kaitseta.

Mis puutub tarwidusse seda seaduseelnõu komisjoni tagasi anda, siis on senni tehtud sisu kohta kaks ettepanekut: üks on rendinorme tõsta ja teine — täiendada selle teksti punkti c. Mis aga puutub maahulga wähendamisse, siis oli see ettepanek tehtud juba teisel lugemisel ja järelikult ei tarwitse seda ettepanekut komisjonis arutada. Pean tähendama, et siin põhjendamiste juures ka teatud wiisil eksitustega tegemist on, nagu härra Pool makswa seaduse teksti ettelugemiselega seletas. Seaduse tekst, nagu ta ette loeti, ütleb kindlasti, et naturaalkohustused ja maksud langewad wäike-rentniku peale wastawalt tema käes kasutada olewale maale. Järelikult, missugune osa temal talust kasutada on, selle järele maksab ta maksusid ja kannab naturaalseid kohustusi. Küsimus oleks seega ainult rendist; mina pean tähendama, et meie talupidajad ise maa eest renti ei maksa, kuna aga rentnikud neile renti maksawad; meie talupidajad on senni oma hüpoteegid tasunud poolteist marka kuldrubla eest makstes, ei ole sellepärast tehtud suurt ülekohut, kui weel ühe aasta kestel popsi tarwitada olewa maa eest ka nimelt poolteisekordselt maksetaks. Kuid rendilepingud pikendatakse tingimisega, et kuldrubla eest maksetakse 5 marka. See ei ole suur summa, kuid suurem kui see, mida maaomanikud ise maksid. Et kõik muud kohustused wastawalt maa suurusele rentniku peale lähewad, siis ei ole küsimus sugugi nii suur, et teda tuleks tingimata maakommisjoni anda uueks läbiwaatamiseks.

Mis puutub punkt c kohta tehtud parandustesse, siis jääks see ainukeseks asjaks, mida komisjon arutada wõiks. Ma pean aga imestama meie Riigikogu töötamiswiisi juures. See seaduseelnõu oli esitatud maakommisjonile 20. weeb-

ruaril, sellega on siis warsti selle seaduseelnõu arutamisele asumisest kaks kuud möödas. Ta seisib seisukoha wõtmiseks juba eelmise walitsuse käes ja sealt wõeti ta, nähes, et kestwat popside seadust wastu wõtta ei saa, maakommisjoni päewakorda. Rkl. Oja tähendas, et põllumeeste esitajad maakommisjonis ei ole selle seaduseelnõu arutamisel suud lahti teinud, ega mingisuguste parandustega esinenud. Peaks arwama, et popsideküsimus, mis meil juba päewakorras ripub ligi 5 aastat, kõigil selge on, niiwõrd selge, et Riigikogu liikmed oma rühma ja isiklikust seisukohast wälja minnes tarwilikka parandusi teha oleksid wõinud maakommisjonis. Kui seda aga seal ei ole tehtud, eelnõu nüüd uuesti komisjoni saadetakse, siis selleks, et aega wenitada, et seadust wõib olla, kogu ni wastu wõtta ei saaks.

Juhataja **J. Tõnisson**: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Anderkopp'il.

A. Anderkopp (töer.): Faktilise märkusena tahtsin tähendada, et see seaduseelnõu tuleb tingimata anda komisjoni ja nimelt järgmistel põhjustel: Wana seaduse põhjal peawad rentnikud hiljemalt 15. aprilliks teatama, kas nemad tahawad rendilepingu pikendust saada wõi mitte. Käesolewas seaduses ei ole aga seda tehtud. Tähendab, sennine kord jääb siin edasi maksma. Meie ei jõua aga uut seadust 15. aprilliks maksma panna, kuna ühelgi rentnikul ei ole seega wõimalust oma õigust tarwitada. Siin niisugust parandust ei wõi aga praegu teha, kuna kodukord seda ei luba. Seda wõib aga komisjon küll. Komisjoni andmine ja sealt tagasitulemine wõtab ju aega ja paratamata sellega wiibib eelnõu arutamine Riigikogus mõni päew, kuid praegusel kujul ei annaks ta üldse tagajärgi.

Juhataja **J. Tõnisson**: Häälendamise motiwide kohta on sõna rkl. Tamm'el.

K. Tamm (põl.): Minu ja minu rühmakaaslaste poolt ettetoodud põhjustel, ja et, nagu umbes kuu aja eest „Waba Maas“ lugeeda oli, popside seaduseelnõu on saanud, mida hiljuti mulle tõendas põllutöministeeriumis walmis on saanud, mida hiljuti mulle tõendas põllutöministeeriumi esitaja maaseaduse komisjonis, teatan mina, et põllumeeste rühm on ülepea selle seaduseelnõu kohta

eitawal seisukohal. (A. Anderkopp, töer.: Sell'es see asi on!) Ja ei saa tema komisjoni tagasiandmise poolt hääletada.

Juhataja **J. Tõnisson**: Panen hääletamisele rkl. Anderkopp'i ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtawa enamuslega on ettepanek vastu wõetud, — seega on seaduseelnõu maakomisjoni läbiwaatamiseks antud.

Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 12.10 min.

Pärast waheaega jätkub koosolek kell 12.25 min.

Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnisson**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Wain**.

Juhataja **J. Tõnisson**: Riigikogu koosolek kestab edasi.

3. Riigi 1924 a. Eelarwe-komisjoni aruandja lugemisel. K. Tonkman (loeb):

TEEDEMINISTEERIUM.

Peatükk I.

Keskasutus.

§ 1.	Palgad	5.517.000.—
§ 2.	Ametsõitude tasu	215.000.—
§ 3.	Arstiabi ja toetus	180.000.—
§ 4.	Esitus	100.000.—
§ 5.	Ametnikkude ja teenijate warustus	61.900.—
§ 7.	Juriidiline abi ja kohtukulud	25.000.—
§ 8.	Kantseleikulud	305.000.—
§ 9.	Majapidamine	238.600.—
§ 11.	Sõidu- ja weoabinõud	396.700.—
§ 12.	Liikuw wara	52.000.—
§ 29.	Looduswarade uurimine	2.165.000.—
§ 69.	Teede- ja raudteehituste korrashoid	2.042.100.—
§ 73.	Teede, sildade ja parwede korrashoid	76.000.000.—
§ 82.	Informatsioon	80.000.—
§ 90.	Segakulud	15.000.—

Kokku peatükk I 87.393.300.—

Peatükk II.

Riigiraudteede walitsus.

§ 1.	Palgad	332.937.700.—
§ 2.	Ametsõitude tasu	1.958.000.—
§ 3.	Arstiabi ja toetus	8.639.000.—

§ 5.	Ametnikkude ja teenijate warustus	11.360.200.—
§ 7.	Juriidiline abi ja kohtukulud	300.000.—
§ 8.	Kantseleikulud	5.337.000.—
§ 9.	Majapidamine	13.679.900.—
§ 10.	Wedu	70.000.—
§ 12.	Liikuw wara	3.641.700.—
§ 13.	Materjaalide proowimised ja katsed ning tehniliste kawatsuste eeltööd	150.000.—
§ 34.	Hariduslikud kulud	700.000.—
§ 44.	Autasud ja ergutusrahad	3.252.100.—
§ 67.	Rongide liikumine ja kaubawedu	166.296.100.—
§ 69.	Weerewate abinõude korrashoid	173.054.000.—
§ 69.	Teede- ja raudteehituste korrashoid	125.045.300.—
§ 70.	Warustuse talitus	15.111.100.—
§ 90.	Segakulud	4.300.000.—

Kokku peatükk II 865.832.100.—

Peatükk III.

Posti-telegraafi-telefoni peawalitsus.

§ 1.	Palgad	146.416.100.—
§ 2.	Ametsõitude tasu	1.350.000.—
§ 3.	Arstiabi ja toetus	5.000.000.—
§ 5.	Ametnikkude ja teenijate warustus	4.986.600.—
§ 7.	Juriidiline abi ja kohtukulud	166.000.—
§ 8.	Kantseleikulud	4.401.000.—
§ 9.	Majapidamine	12.580.000.—
§ 10.	Wedu	21.234.000.—
§ 11.	Sõidu ja weoabinõud	1.529.000.—
§ 12.	Liikuw wara	1.687.000.—
§ 14.	Hoonete remont	3.000.000.—
§ 23.	Wäärtnärkide walmistamine	1.300.000.—
§ 34.	Hariduslikud kulud	180.000.—
§ 72.	Telegraafi-telefoni korrashoid	37.000.000.—
§ 84.	Rahwuswahelised maksud	21.000.000.—
§ 85.	Konwerentsid ja erakorralised edustused	100.000.—
§ 90.	Segakulud	755.000.—

Kokku peatükk III 262.684.700.—

Peatükk IV.

Meriasjanduse peawalitsus.

§ 1.	Palgad	63.662.200.—
§ 2.	Ametsõitude tasu	503.000.—

§ 3.	Arstiabi ja toetus	1.878.000.—
§ 5.	Ametnikkude ja teenijate warustus	652.700.—
§ 7.	Juriidiline abi ja kohtukulud	263.900.—
§ 8.	Kantseleikulud	1.630.300.—
§ 9.	Majapidamine	3.541.800.—
§ 10.	Wedu	400.000.—
§ 11.	Sõidu- ja weoabinõud	170.800.—
§ 12.	Liikuw wara	204.000.—
§ 14.	Hoonete remont	1.500.000.—
§ 76.	Sadamasildade korrashoid	5.928.000.—
§ 77.	Laewade, tulitornide ja elektriijaamade warustus ja korrashoid	72.137.700.—
§ 78.	Meri- ja liinimärgid	3.400.000.—
§ 90.	Segakulud	65.000.—
	Kokku peatükk IV	155.937.400.—

Peatükk V.

Ehituspeawalitsus.

§ 1.	Palgad	2.169.100.—
§ 2.	Ametsõitude tasu	75.000.—
§ 3.	Arstiabi ja toetus	100.000.—
§ 5.	Ametnikkude ja teenijate warustus	10.000.—
§ 7.	Juriidiline abi ja kohtukulud	100.000.—
§ 8.	Kantseleikulud	149.600.—
§ 9.	Majapidamine	837.500.—
§ 11.	Sõidu- ja weoabinõud	177.600.—
§ 12.	Liikuw wara	46.700.—
§ 14.	Hoonete remont	2.115.400.—
§ 74.	Rahwapargid ja platsid	1.697.200.—
§ 90.	Segakulud	18.000.—
	Kokku peatükk V	7.496.600.—

Peatükk VI.

Pärnu-Tallinna kitsarööpalise raudtee walitsus.

§ 1.	Palgad	73.838.300.—
§ 2.	Ametsõitude tasu	896.500.—
§ 3.	Arstiabi ja toetus	1.780.000.—
§ 5.	Ametnikkude ja teenijate warustus	845.800.—
§ 7.	Juriidiline abi ja kohtukulud	154.000.—
§ 8.	Kantseleikulud	1.545.800.—
§ 9.	Majapidamine	2.407.900.—
§ 10.	Liikuw wara	805.000.—
§ 44.	Autasud ja ergutusrahad	75.000.—
§ 67.	Rongide liikumine ja kaubawedu	47.232.500.—

§ 68.	Weerewate abinõude korrashoid	34.140.500.—
§ 69.	Teede- ja raudtee-ehituste korrashoid	27.551.000.—
§ 70.	Warustuse talitus	125.000.—
§ 90.	Segakulud	100.000.—
	Kokku peatükk VI	191.497.300.—
	Kokku teedeministeerium	1.570.841.400.—

K o o s e i s u d.

Keskasutus.

Juhatus ja kantselei.

Minister	1	36.000.—
Ministri abi	1	28.800.—
Peainspektor	1	21.600.—
Juriidiline nõunik	1	18.000.—
Inspektor	1	18.000.—
Kantseleijuhataja	1	15.300.—
Pearaamatupidaja	1	15.300.—
Tariifi eriteadlane	1	13.500.—
Informatsiooni toimetaja	1	13.500.—
Käsusametnik	1	9.900.—
Pearaamatupidaja abi	1	9.900.—
Sekretäär	1	8.700.—
Tariifinõukogu asjaajaja	1	8.700.—
Wanem tehnik	1	8.700.—
Informatsiooni ametnik	1	6.200.—
Registraator	1	5.800.—
Wanem kantseleiametnik	2	5.300.—
Masinakirjutaja	2	5.000.—
„	1	4.800.—
Uksehoidja	1	4.500.—
Käskjalg	1	4.000.—

Tehnika osakond.

Osakonna juhataja	1	21.600.—
„ „ abi	1	18.000.—
Wanem inseneer-arhitekt	1	18.000.—
Noorem inseneer	2	11.700.—
Asjaajaja	1	7.700.—
Joonestaja	2	5.500.—

Riigiraudteede walitsus.

Raudteeülem	1	34.000.—
Raudteeülema abi	1	25.200.—
Osakonnaülem	3	21.600.—
„	2	19.500.—
„	1	18.000.—
Osakonnaülema abi	3	18.000.—
„ „	1	16.500.—
Wanem raamatupidaja	1	15.300.—
Terwishoiu osakonna noorem arst	1	11.700.—
Jaoskonna juhataja	6	15.300.—
„ „	11	13.500.—
„ „	4	11.700.—

Jaoskonna juhataja abi	7	11.700.—	Laoulewaataja	3	7.700.—
„ „ „	5	8.700.—	„ „	1	6.800.—
„ „ „	6	9.900.—	„ „	1	6.200.—
„ „ „	7	7.700.—	Reserw puulao ülewaataja	6	5.800.—
Keemik	1	13.500.—	Wanem aidamees	7	5.000.—
Käskudetäitja inseneer	1	15.300.—	Aidamees I järgu	4	5.000.—
Wanem inseneer	5	13.500.—	Aidamees II järgu	8	4.800.—
Noorem „	3	11.700.—	Materjaali jaotaja	1	4.600.—
Juriidiliste asjadeajaja	1	13.500.—	Wanem töömees	3	4.600.—
Wanem rewident	2	13.500.—	Liini rewident	3	9.900.—
„ „	2	11.700.—	Wanem tagawara agent	10	6.200.—
„ „	1	9.900.—	Noorem „ „	13	5.800.—
Noorem rewident	1	8.700.—	Wanem rongide korral-		
Kontrolöör	3	6.800.—	daja	1	9.900.—
Sekretäär	1	11.700.—	Noorem rongide korral-		
„ „	5	8.700.—	daja	3	8.700.—
Asjaajaja	3	7.700.—	Kaalude ja inwentaari re-		
„ „	14	6.800.—	wident	1	8.700.—
„ „	1	6.200.—	Kaalumeister	2	5.300.—
Wanem raamatupidaja	1	13.500.—	Kaubakontori juhataja	1	8.700.—
Osakonna raamatupidaja	3	13.500.—	„ „	1	7.700.—
„ „	1	11.700.—	Konduktorite reserwi-		
Osakonna raamatupidaja			ülem	1	6.800.—
abi	3	8.700.—	Konduktorite reserwi-		
Raamatupidaja	3	8.700.—	ülem	1	6.200.—
Raamatupidaja noorem	7	7.700.—	Reserwi korraldaja	4	5.800.—
„ „	8	6.800.—	Rongijuht reisirongides	31	5.300.—
Raamatupidaja	1	6.200.—	Rongijuht kaubarongides	40	5.000.—
Laudkonna juhataja	6	9.900.—	Bagaashi ja kauba jaotaja	50	4.800.—
„ „	7	8.700.—	Wanem konduktor	75	4.800.—
„ „	2	7.700.—	Noorem konduktor	142	4.600.—
Wanem arweametnik	17	6.800.—	Wagunisaatja	29	4.800.—
Arweametnik	57	6.200.—	Jaamaülem väljasp. klassi	1	13.500.—
„ „	27	5.500.—	„ I järgu	4	11.700.—
Registraator	1	5.800.—	„ II „	4	9.900.—
Wanem kantseleiametnik	39	5.300.—	„ III „	19	8.700.—
Kantseleiametnik	99	5.000.—	„ IV „	12	7.700.—
„ „	40	4.800.—	„ V „	25	6.200.—
„ „	18	4.600.—	„ VI „	4	5.800.—
„ „	6	4.500.—	Jaamaülema abi wanem	15	8.700.—
Masinakirjutaja	1	5.000.—	„ „ I järgu	14	6.800.—
Peakassa juhataja	1	8.700.—	„ „ II „	10	6.200.—
Peakassa juhataja abi	1	6.800.—	„ „ III „	33	5.800.—
Palgamaksja	2	5.800.—	„ „ IV „	23	5.500.—
Rahalugeja	4	4.600.—	„ „ V „	33	5.300.—
Kassawaht	3	4.600.—	„ „ VI „	2	5.000.—
Apteegijuhataja	1	11.700.—	Wanem rongiseadja	3	5.800.—
„ „	1	8.700.—	Rongiseadja I järgu	35	5.500.—
„ „ abi	1	7.700.—	Rongiseadja II järgu	12	5.300.—
Hambaarst	1	8.700.—	Tehnilise liikumise kant-		
Desinfektor	3	5.500.—	seleiametnik	18	5.000.—
Ämmaemand	3	5.500.—	Tehnilise liikumise korral-		
Sanitäär	3	4.600.—	daja	8	5.300.—
Statistik	8	5.500.—	Wanem rööpaseadja	18	4.800.—
Arhiwaar	1	5.500.—	Rööpaseadja I järgu	423	4.600.—
Pealao juhataja	1	11.700.—	„ II „	31	4.500.—
Pealao juhataja abi	1	8.700.—	Signalist	24	4.600.—
Laojuhataja	1	7.700.—	Haakija I järgu	38	5.300.—
			Haakija II järgu	19	5.000.—

Lampidekorraldaja	7	4.600.—	Joonestaja I järgu	6	5.500.—
Jaama töömees	95	4.500.—	„ II „	2	5.300.—
Wedurisaatja	3	4.600.—	Kopeerija	2	4.600.—
Jaamawaht	9	4.000.—	Weewärgi ja tulekaitse-		
Õowaht	39	4.000.—	abinõude korraldaja	1	7.700.—
Kontroll-mehaanik	2	8.700.—	Mehaanik I järgu	10	5.500.—
Wanem telegraafi me-			Mehaanik II „	14	5.300.—
haanik	3	6.200.—	Montöör I järgu	7	5.000.—
Tallinna telegraafi jaama			Montöör II „	7	4.800.—
juhataja	1	6.200.—	Meister I järgu	4	8.700.—
Telegraafi korresp. kont-			Meister II „	5	6.800.—
rolöör	1	5.800.—	Meistri abi	3	6.200.—
Wanem telegrafist	7	5.500.—	Tööjuht I järgu	3	5.500.—
Telegrafist I järgu	11	5.300.—	Tööjuht II „	10	5.300.—
„ II „	23	5.000.—	Tabelipidaja	3	5.300.—
„ III „	80	4.800.—	Mootorwaguni juht	4	6.800.—
Telefonist I „	12	4.600.—	Sõidurongi wedurijuht	36	6.800.—
„ II „	5	4.500.—	Kaubarongi wedurijuht	74	6.200.—
Tagawara telegrafist	15	4.600.—	Manööwri wedurijuht	45	5.800.—
Telegraafi käskjalg	4	4.500.—	Wedurijuhi abi õigustega	100	5.500.—
Waguni üleande kont-			„ „ „	19	5.300.—
rolöör	1	7.700.—	Wedurijuhi abi õigusteta	50	5.300.—
Elektrotehnik	2	5.800.—	Wedurikütja	94	4.600.—
Kellameister	1	5.300.—	Depoo wedurikütja I j.	15	4.800.—
Kauba-laekahoidja I järgu	8	6.200.—	Depoo wedurikütja II j.	24	4.600.—
Kauba-laekahoidja II „	2	5.800.—	Katlapesija	6	4.800.—
Kauba üleandja agent I j.	4	5.800.—	Ahjupuhastaja	17	4.800.—
Kauba üleandja agent II j.	3	5.300.—	Torupuhastaja	4	4.600.—
Kaubahoowi ülewaataja			Weduripuhastaja	11	4.500.—
I järgu	4	5.800.—	Lambipuhastaja	4	4.000.—
Kaubahoowi ülewaataja			Weejaama masinist I j.	13	5.000.—
II järgu	2	5.500.—	Weejaama masinist II j.	31	4.800.—
Pileti-laekahoidja I järgu	16	5.500.—	Weejaama kütja	5	4.600.—
Pileti-laekahoidja II „	13	5.300.—	Weeandja	2	4.000.—
Bagaashi-laekahoidja			Waguni tehnika agent	3	6.800.—
I järgu	7	5.500.—	Wanem waguni järeelwaa-		
Bagaashi-laekahoidja			taja	7	5.500.—
II järgu	4	5.000.—	Waguni järeelwaataja	30	5.000.—
Takseerija	14	6.200.—	Rewisjoni lukusepp	4	5.000.—
Takseerija I järgu	11	5.500.—	Waguniparandaja	10	4.800.—
Takseerija II „	3	5.300.—	Waguniparandaja abi	7	4.600.—
Kauba wastuwõtja ja wäl-			Rongihaakija	1	4.800.—
jaandja	47	5.000.—	Rongiseadja	1	5.300.—
Platwormi piletimüüja	7	4.800.—	Elektromontöör	1	5.300.—
Plommija	4	4.600.—	Elektrijaama masinist	3	5.300.—
Aidatöömees	14	4.600.—	Aurukatla masinist	5	5.000.—
Märkija	4	4.600.—	Aurukatla kütja	6	4.600.—
Kaalu töömees	4	4.600.—	Materjaali ja tööriistade		
Wärawawaht	5	4.600.—	wäljaandja	1	5.500.—
Depooülem	1	9.900.—	Töökoja waht	1	4.600.—
Depooülem	3	8.700.—	„ „	15	4.000.—
Depoo korraldaja	3	8.700.—	Depoo waht	17	4.000.—
Depoo korraldaja	10	7.700.—	Puhkeruumi waht	12	4.000.—
Wanem tehnik	9	8.700.—	Wagunipargi waht	12	4.000.—
Tehnik I j.	16	7.700.—	Wagunimäärija	77	4.800.—
Tehnik II j.	6	6.800.—	Wagunipuhastaja	21	3.700.—
Tehnik III j.	6	6.200.—	Teemeister I järgu	7	8.700.—
Wanem joonestaja-			„ II „	18	7.700.—
konstruktor	1	7.700.—	„ III „	25	6.200.—

Eestöötegija I järgu	48	5.300.—	Raamatupidaja	1	6.800.—
„ II „	96	5.000.—	Wanem arweametnik	1	6.800.—
„ III „	14	4.800.—	I järgu meister	1	6.800.—
Remonditööline I järgu	163	4.600.—	I järgu p. t. mehaanik	1	5.800.—
„ II „	451	4.500.—	Joonestaja	1	5.500.—
Ülesõidukoha waht I j.	25	4.500.—	Kantseleiametnik	1	5.000.—
„ II j.	49	3.700.—	Masinakirjutaja	1	5.000.—
„ III j.	5	3.200.—			
Sillawaht	5	3.700.—	Administratiiv osakond.		
Signaali mehaanik	1	5.500.—	Osakonna juhataja	1	18.000.—
Signaali lukusepp	4	5.300.—	Majandusjaoskonna juha-		
Silla lukusepp	3	4.800.—	taja	1	13.500.—
Sepp	6	4.800.—	Inwentaari toimkonna ja		
Pealelööja	6	4.600.—	majandusmaterjaalide,		
Hoonete ülewaataja	1	7.700.—	raamatute ja tähikute		
„ „ abi	2	6.800.—	ladu juhataja	1	8.700.—
„ „	1	5.800.—	Meister I järgu	1	6.800.—
Kümnik	4	5.300.—	I järgu p. t. ametnik	1	7.700.—
Potissepp	7	4.800.—	II järgu p. t. ametnik	2	6.200.—
Tisler	8	4.800.—	III järgu p. t. ametnik	1	5.500.—
Korstnapühkija	6	4.800.—	Masinakirjutaja	1	4.800.—
Weewärgi lukusepp	4	4.800.—	Korraldusjaoskonna juha-		
Maaler	3	4.800.—	taja	1	13.500.—
Aednik	3	4.800.—	Juriidilise toimkonna ju-		
Laduwahat	6	4.000.—	hataja	1	9.900.—
Käskjalg	32	4.000.—	Wanem p. t. ametnik	1	8.700.—
Jooksupoiss	2	3.000.—	Postiweo toimkonna		
Üksehoidja	1	4.600.—	juhataja	1	8.700.—

Posti-telegraafi-telefoni peawalitsus.

Juhatus ja kantselei.					
Walitsuse ülem	1	25.200.—	I järgu p. t. ametnik	2	7.700.—
Peainseneer (walitsuseüle-			II järgu p. t. ametnik	1	6.200.—
ma abi tehnika alal)	1	21.600.—	III järgu p. t. ametnik	2	5.500.—
P. t. inspektor	1	15.300.—	Masinakirjutaja	1	4.800.—
Sekretäär	1	8.700.—	Personaaljaoskonna juha-		
Registraator	1	5.800.—	taja	1	13.500.—
Wanem kantseleiametnik	1	5.300.—	Personaaljaoskonna juha-		
Kantseleiametnik	1	5.000.—	taja abi	1	8.700.—
1. järgu „	1	4.600.—	I järgu p. t. ametnik	1	7.700.—
2. järgu p. t. ametnik	1	6.200.—	II järgu p. t. ametnik	2	6.200.—
			III järgu p. t. ametnik	1	5.500.—
			Masinakirjutaja	1	4.800.—

Tehnika osakond.

Osakonna juhataja (kohus. täidab peainseneer).			Osakonna juhataja	1	15.300.—
Juhataja abi	1	15.300.—	Eksplaatatsioon jaoskonna		
Wanem inseneer	3	13.500.—	juhataja	1	13.500.—
Tehniliste materjaalide keskladu juhataja	1	11.700.—	Rahwuswaheliste arwete jaoskonna juhataja	1	13.500.—
Telegraafi toimkonna juhataja	1	9.900.—	Reklamatsiooni büroo ju-		
Telefoni ehituse toimkonna juhataja	1	9.900.—	hataja	1	11.700.—
Telefoni remont toimkonna juhataja	1	9.900.—	Sekretäär	1	11.700.—
I järgu p. t. tehnik	1	7.700.—	Tariifi eriteadlane	1	11.700.—
I järgu p. t. ametnik	1	7.700.—	Korrespondent-tölk	1	9.900.—
			Wanem p. t. ametnik	1	8.700.—
			I järgu p. t. ametnik	5	7.700.—
			II järgu p. t. ametnik	2	6.200.—
			Masinakirjutaja	1	5.000.—

Arwepidamine ja kontroll.

Pearaamatupidaja	1	15.300.—
Pearaamatupidaja abi	1	11.700.—
Kontrolltoimkonna juhataja	1	9.900.—
Postikassa toimkonna juhataja	1	9.900.—
Wanem raamatupidaja	1	8.700.—
I järgu arweametnik	3	6.200.—
I järgu p. t. ametnik	4	7.700.—
II järgu p. t. ametnik	2	6.200.—
III järgu p. t. ametnik	1	5.500.—
Statistik	1	6.800.—
Masinakirjutaja	1	5.000.—

Alamteenijad.

Teenijate wanem	1	4.600.—
Uksehoidja	1	4.500.—
Uksehoidja	1	4.000.—
Käskjalg	1	4.000.—
Alaealine käskjalg	2	3.000.—

Asutused kohtade peal.

Posti-telegraafi-telefoni kontorite ülemad.		
Wäljaspool klassi kontorites	1	15.300.—
Wäljaspool klassi kontorites	2	13.500.—
I klassi kontorites	4	11.700.—
II „ „	7	8.700.—
III „ „	15	6.800.—
IV klassi kontorites	40	6.200.—
V „ „	55	5.800.—

Linna telefoniwõrkude ülemad.

Wäljaspool klassi wõrkudes	1	13.500.—
I klassi wõrkudes	1	9.900.—
II „ „	1	6.800.—
Maakondade telegraafi-telefoni wõrkude ülemad.		
I järk	2	11.700.—
II „	7	9.900.—

Raadiojaamad.

Raadiojaama ülem	1	15.300.—
„ „	1	8.700.—
„ „ abi	1	13.500.—

Posti-telegraafi-telefoni kontorite ülemate abid.

Wäljaspool klassi kontorites	1	11.700.—
„ „ „	2	9.900.—
I klassi kontorites	4	9.900.—
II „ „	7	7.700.—
III „ „	15	6.200.—
IV „ „	27	5.500.—

Linna telefoniwõrkude ülemate abid.

Wäljaspool klassi wõrkudes	1	11.700.—
----------------------------	---	----------

Osa- ja jaoskondade juhatajad.

Wäljaspool klassi kontorites	10	8.700.—
Wäljaspool klassi telefoniwõrkudes	3	8.700.—

Posti-telegraafi-telefoni ametnikud.

Wanem	30	8.700.—
1-a järk	55	7.700.—
1-b „	70	6.800.—
2-a „	60	6.200.—
2-b „	96	5.800.—
3-a „	91	5.500.—
3-b „	64	5.300.—
4 „	156	5.000.—

Kiiraparaatidel töötawad ametnikud.

I järk	13	8.700.—
II „	10	6.800.—
III „	10	5.800.—
IV „	9	5.300.—

Kõnede registreerijad.

I järk	10	4.600.—
II „	20	4.500.—

Raamatupidajad.

Raamatupidaja	2	6.200.—
„	7	5.800.—

Inseneerid.

Wanem	1	13.500.—
Noorem	1	11.700.—

Posti-telegraafi-telefoni tehnikud.

Wanem	2	8.700.—
I järk	7	7.700.—
II „	7	6.800.—

Posti-telegraafi mehaanikud.

Wanem	8	6.200.—
I järk	37	5.800.—
II „	38	5.500.—

Raadiomotoristid.

I järk	2	7.700.—
II „	2	6.200.—

Meistrid.

I järk	4	6.800.—
II „	5	5.800.—

Montöörid.

I järk	32	5.000.—
II „	58	4.800.—
III „	32	4.600.—

Postiljonid.			Ladu ülewaataja I järgu		
Wanemad	11	5.000.—	II järgu mehaanik	1	7.700.—
I järk	119	4.800.—	II „ „	1	9.900.—
II „	224	4.600.—	II „ „	2	8.700.—
III „	119	4.500.—	Motorist-meister	2	7.700.—
Telegrammikandjad.			Tüürimees	3	7.700.—
Wanem	1	4.800.—	I masinameister	6	7.700.—
I järk	32	4.500.—	Mehaanik	3	7.700.—
II „	32	4.000.—	Paadijuht („Osmusaar“)	1	7.700.—
Käskjalad.			Wanem arweametnik	4	6.800.—
Käskjalg	2	4.000.—	Asjaajaja	2	6.800.—
Meriasjanduse peawalitsus.			Welsker	2	6.800.—
Alaealised käskjalad	2	3.000.—	Tuletõrjesalga juht	1	6.800.—
Peawalitsuse juhataja	1	25.200.—	Lootsidewanem	1	6.800.—
Peawalitsuse juhataja abi	1	19.500.—	Tartu sadamakapteni abi	1	6.800.—
Sadamate inspektor	1	18.000.—	Arweametnik	5	6.200.—
Ehitusosakonna juhataja	1	18.000.—	Sadama pootsman	3	6.200.—
Laewade inspektor kere alal	1	18.000.—	Lootsidewanem	1	6.200.—
Tuletornide osakonna juhataja	1	18.000.—	Käskudetäitja ametnik	1	6.200.—
Masinate inspektor	1	18.000.—	Ladu ülewaataja II järgu	1	6.200.—
Jäämurdja „Suur Tõll'i“ kapten	1	18.000.—	Ekspediitor	1	6.200.—
Tallinna sadamakapten	1	15.300.—	Kütteladu korraldaja	1	6.200.—
Tallinna sadamaarst	1	15.300.—	Mehaanik	2	6.200.—
Projekteerimisbüroo juhataja	1	15.300.—	II järgu masinameister	3	6.200.—
„Suur Tõll'i“ ülem mehaanik	1	15.300.—	I „ „	8	6.200.—
Süwendustööde juhataja	1	15.300.—	Registraator	1	5.800.—
Jaoskonna juhataja	2	15.300.—	Lootsid	8	5.800.—
Pearaamatupidaja	1	13.500.—	Asjaajaja-warahoidja	1	5.800.—
Wanem inseneer	3	13.500.—	Radiotelegrafist	7	5.800.—
Laewakapten	6	13.500.—	Rauatreial	1	5.800.—
Jaoskonna juhataja	4	11.700.—	Elektrik	2	5.800.—
„Suur Tõll'i“ I tüürimees	1	11.700.—	Motoristmeister	1	5.800.—
I järgu mehaanik	7	11.700.—	Motorist	4	5.800.—
Laewakapten	9	11.700.—	Arweametnik	4	5.500.—
Sekretäär	1	9.900.—	Asjaajaja-arweametnik	2	5.500.—
Tallinna sadamakapteni abi	1	9.900.—	Pootsman	24	5.500.—
Sadamakapten	3	9.900.—	Masinist	1	5.500.—
Keskladu juhataja	1	9.900.—	Tuuker	3	5.500.—
I järgu tüürimees	4	9.900.—	Joonestaja-konstruktor	1	5.500.—
Laewakapten	9	9.900.—	Puusepp	6	5.500.—
Bagermeistrid	2	9.900.—	Kokad	15	5.500.—
Ujuwa kraana juht	3	9.900.—	Assistent	14	5.500.—
Wanem raamatupidaja	1	8.700.—	Tuletornide ülewaataja	20	5.500.—
Sadamakapten	1	8.700.—	Wanem kantseleiametnik	2	5.300.—
Wanem tehniker	1	8.700.—	Aurupritsi juht	1	5.500.—
Töökoja juhataja	1	8.700.—	Asjaajaja arweametnik	2	5.300.—
Käskudetäitja ametnik	1	7.700.—	Töökoja juhataja abi	1	6.800.—
Raamatupidaja	2	7.700.—	Pootsman	1	5.300.—
Laekahoidja	1	7.700.—	Paadijuht	1	5.300.—
Ellingu juhataja	1	7.700.—	Motorist	2	5.300.—
Noorem tehniker	2	7.700.—	Masinamäärija	8	5.300.—
			Kütja	50	5.300.—
			Joonestaja	2	5.300.—
			Kantseleiametnik	7	5.000.—
			Masinakirjutaja	7	5.000.—
			Kümnik	3	5.000.—
			Signaalimehed	2	5.000.—
			Joonistaja	1	5.000.—
			Ladu kaardipidaja	1	5.000.—

Aidamees	1	5.000.—	Kantselei asjaajaja	1	7.700.—
I järgu madrus	55	5.000.—	Kantselei asjaajaja abi	1	6.200.—
Kantseleiametnik	2	4.800.—	Warustuslaudkonna juha-		
Autojuht	2	5.500.—	taja	1	8.700.—
Narwa sadamaarst	1	4.800.—	Warustuslaudkonna juha-		
Elektrijaama motorist	10	4.800.—	taja abi	1	5.800.—
A/l. „Linda“ juht	1	4.800.—	Registraator	1	5.800.—
Motorist tuletornis	15	4.800.—	Wanem kantseleiametnik	2	5.300.—
Tuletõrjuja	6	4.600.—	Kantseleiametnik I järgu	2	5.000.—
Sillawaht	22	5.000.—	Kantseleiametnik II järgu	2	4.800.—
Pöorsillawaht	2	5.000.—	Käskjalg	1	4.000.—
Kajutiteenija	8	4.600.—	Telefonist	2	4.600.—
Kokapoiss	1	4.600.—			
II järgu madrus	2	4.600.—			
Tuletornide wanem tee-					
nija	18	4.600.—			
Käskjalg	6	4.500.—			
Baltiski sadamaarst	1	4.500.—			
Laduwaht	2	4.500.—			
Masinist (a/l. „Linda“)	1	4.500.—			
Tuletorni teenija	57	4.500.—			
Ööwaht	1	4.000.—			
Käsmu sadamakapten	1	3.400.—			

Ehituspeawalitsus.

Peawalitsuse juhataja ko-					
hustetäitmise eest teede-					
ministriumini tehnik-					
osakonna juhatajale		3.600.—			
Peawalitsuse juhataja abi	1	18.000.—			
Ehitusinspektor	1	13.500.—			
Sekretäär	1	8.700.—			
Registraator	1	5.800.—			
Kantseleiametnik	1	5.300.—			
Masinakirjutaja	1	5.000.—			
Masinakirjutaja	1	4.800.—			
Käskjalg	1	4.000.—			
Raamatupidaja	1	8.700.—			
Arweametnik	1	6.200.—			

Ehituste osakond.

Osakonna juhataja	1	15.300.—			
Inseneer	1	13.500.—			
Tehnik kesk. har.	1	9.900.—			
Wanem tehnik	1	8.700.—			

Warustuswalitsuse jaoskond.

Juhataja	1	9.900.—			
Asjaajaja	1	6.200.—			
Toompea lossiwalitseja	1	5.000.—			
Kadrioru pargiwalitseja	1	5.000.—			

Pärnu-Tallinna kitsarööpalise raudtee walitsus.

Juhatus ja kantselei.

Raudteeülem	1	28.800.—			
Sekretäär	1	11.700.—			

			Arweosakond.		
Osakonna ülem	1	19.500.—			
Wanem raamatupidaja	1	13.500.—			
Töötasu jaoskonna juha-					
taja	1	9.900.—			
Materjaali jaoskonna juha-					
taja	1	10.800.—			
Majanduse kontrolöör	1	10.800.—			
Raamatupidaja	3	8.700.—			
Noorem raamatupidaja	3	7.700.—			
Wanem arweametnik	3	6.800.—			
Arweametnik I järgu	3	6.200.—			
Arweametnik II järgu	4	5.500.—			
Asjaajaja	1	7.700.—			
Wanem kantseleiametnik	1	5.300.—			
Kassapidaja	1	8.700.—			
„ abi	1	6.800.—			

Kaubandus- ja kontrolljaoskond.

Osakonna ülem	1	15.300.—			
Wanem kontrolöör	1	10.800.—			
Tasunõudmise lauaülem	1	9.900.—			
Jaamade arwepidamise					
kontrolöör, wanem	1	9.900.—			
Jaamade arwepidamise					
kontrolöör, noorem	1	8.700.—			
Noorem raamatupidaja	1	7.700.—			
Wanem arweametnik	1	6.800.—			
Tähtsate blankettide ladu-					
juhataja	1	6.200.—			
Arweametnik I järgu	1	6.200.—			
„ II „	2	5.500.—			
Asjaajaja	1	6.800.—			
Takseeriija I järgu	2	5.800.—			
„ II „	2	5.500.—			
„ III „	1	5.300.—			
Wanem kantseleiametnik	1	5.300.—			
Kantseleiametnik I järgu	2	5.000.—			
„ II „	2	4.800.—			
„ III „	2	4.600.—			
„ IV „	2	4.500.—			

Terwishoiu jaoskond.

Wanem arst	1	11.700.—			
II jaoskonna arst	1	9.900.—			

VII jaoskonna arst	1	7.700.—	Sekretäär	1	6.800.—
IV „ „	1	4.600.—	Wanem kantseleiametnik	2	5.300.—
V „ „	1	4.600.—	Kantseleiametnik I järgu	2	5.000.—
VI „ „	1	4.600.—	„ II „	1	4.800.—
Welsker	1	7.700.—			
Ämmaemand	1	5.500.—			

Jaamade teenistus.

Materjaalijaoskond.			Jaamaülem I klassi		
Laojuhataja	1	9.900.—	„ III „	5	8.700.—
Arweametnik I järgu	1	6.200.—	„ IV „	6	6.800.—
Kantseleiametnik II järgu	2	4.800.—	„ V „	12	6.200.—
„ III „	2	4.600.—	„ VI „	4	5.800.—
Materjaalide väljaandja	1	5.000.—	Jaamaülema abid II klassi	6	6.200.—
„ „ abid	2	4.600.—	„ „ III „	12	5.800.—
Laduwaht	1	4.000.—	„ „ IV „	9	5.500.—
Lao ööwaht	1	4.000.—	„ „ V „	10	5.300.—
			„ „ VI „	2	5.000.—

Tee- ja ehitusosakond.

Osakonna ülem	1	21.600.—	Käskjalg	5	4.500.—
I distantsi ülem	1	13.500.—	Jaamawahid	17	4.000.—
II distantsi ülem	1	13.500.—	Rongiseadja	16	5.000.—
Noorem inseneer	1	11.700.—	Rööpaseadja I järgu	38	4.600.—
Tehnik wanem	1	10.800.—	„ II „	42	4.500.—
Tehnik I järgu	1	7.700.—	Bagaashi-laekahoidja	3	5.500.—
Joonistaja I järgu	1	5.500.—	„ „	3	5.300.—
Sekretäär	1	6.800.—	Piletimüüja	4	5.000.—
I distantsi asjaajaja	1	6.200.—	Kantseleiametnik II järgu	1	4.800.—
II „ „	1	6.200.—	Kaubakontori juhataja	1	6.800.—
Arweametnik II järgu	1	5.500.—	„ „	1	6.200.—
Kantseleiametnik I järgu	2	5.000.—	Kaubakontori laekahoidja	2	5.800.—
„ II „	1	4.800.—	„ „	1	5.500.—
„ III „	3	4.600.—	„ „ juhataja abi	1	5.500.—
			„ „ „	1	5.300.—

Liini teenistus.

Teemeister I klassi	6	7.700.—	Kantseleiametnik III järgu	12	4.600.—
„ II „	2	6.800.—	Kaubahoowi ülewaataja	1	5.300.—
„ III „	8	4.600.—	„ „	1	5.000.—
Sillameister	1	6.200.—	Aidamees	10	4.800.—
Eestöötegija I järgu	14	5.000.—	Ööwahid	13	4.000.—
„ II „	37	4.800.—	Kaalumeister	1	5.300.—
Remonditööline	111	4.600.—	Rongijuhid I klassi	16	5.300.—
Ülesõidukoha waht	11	4.000.—	„ II „	17	5.000.—
Teewaht	2	4.000.—	Konduktorid	41	4.800.—
Maalritööde juhataja	1	5.500.—	Telefoni- ja elektri jaos-		
Hoonete ülewaataja Mõisakülas	1	5.500.—	konna juhataja	1	11.700.—
Aednik-kütja elumaja nr. 1 juures Pärnus	1	4.800.—	Jaoskonna juhataja abi	1	6.200.—
Mustuse puhastaja	1	4.600.—	Wanem mehaanik	1	5.800.—
Saunamees	1	4.500.—	Telefoni- ja elektri mon-		
			töörid	4	5.000.—
			Telefonistid I järgu	16	4.600.—
			„ II „	18	4.500.—

Weo-osakond.

Liikumisosakond.			Osakonna ülem		
Osakonna ülem	1	21.600.—	Osakonna rewident	1	10.800.—
Liikumise rewident	2	10.800.—	Depooülemad	2	8.700.—
Rongide korraldaja	1	7.700.—	„ „	2	7.700.—
Rongide kontrolöör	3	6.200.—	Depooülema abi	1	7.700.—
Tagawara agent	2	5.800.—	Sekretäär	1	6.800.—
„ „	3	5.500.—	Wanem kantseleiametnik	1	5.300.—

Kantseleiametnik I järgu	1	5.000.—	§ 16. Tööstuse peale tar-	
„ II „	2	4.800.—	wisminewad mater-	
„ III „	2	4.600.—	jaalid	16.000.000.—
Depoo kütja	17	4.600.—	§ 18. Kütteained ja õlid	5.000.000.—
„ wahid	2	4.000.—	§ 87. Pension	300.000.—
			§ 90. Segakulud	25.000.—
			Tulude ülejääk	5.177.200.—

Rongide teenistus.

Wedurijuhid I klassi	12	6.800.—		
„ II „	26	6.200.—		
„ III „	18	5.800.—		
Wedurijuhi abi I klassi	18	5.500.—		
„ „ II „	38	4.600.—		
Weejaama kütja	6	4.600.—		
„ „	3	4.000.—		
Weepumpaja	1	4.000.—		
Pumbameister	1	6.200.—		
Wagunite järelwaataja	13	5.000.—		
Wagunite tehnika-agent	2	5.300.—		
Ametwagunite saatja	1	4.800.—		
Wagunite määrija	34	4.800.—		

Tehased ja töökojad.

Weo-osakonna ja tehaste raamatupidaja	1	9.900.—		
Noorem raamatupidaja	1	7.700.—		
Arweametnik II järgu	1	5.500.—		
Wanem kantseleiametnik	1	5.300.—		
Kantseleiametnik I järgu	2	5.000.—		
„ II „	1	4.800.—		
Tehnik II järgu	1	6.800.—		
Tabelipidaja I järgu	1	5.300.—		
„ II „	1	4.800.—		
„ abi	1	4.600.—		
Wedurimeister	1	9.900.—		
Wagunimeister	1	9.900.—		
Tehaste montöör	2	6.800.—		
„ katlakütja	1	4.600.—		
„ masinist	1	5.000.—		
„ wahid	2	4.000.—		
Depoo lukusepad	2	4.800.—		

Lisa nr. 2 Eesti wabariigi
1924 a. kulude ja tulude eel-
arwe juurde.

Riigiettevõtete operatsioonide eelarwed ja koosseisud.

Sadamatehased.

I. Kulud.

§ 1. Palgad	14.732.800.—
§ 2. Ametsõitude tasu	150.000.—
§ 3. Arstiabi ja toetus	625.000.—
§ 6. Päewatöölaliste palk	25.000.000.—
§ 8. Kantseleikulud	400.000.—
§ 9. Majapidamine	740.000.—
§ 10. Wedu	350.000.—

§ 16. Tööstuse peale tar-	
wisminewad mater-	
jaalid	16.000.000.—
§ 18. Kütteained ja õlid	5.000.000.—
§ 87. Pension	300.000.—
§ 90. Segakulud	25.000.—
Tulude ülejääk	5.177.200.—
Kokku kulud	68.500.000.—

II. Tulud.

Meriasjanduse peawalitsuse laewade remont	15.000.000.—
Süwendaja remont	1.500.000.—
Tuletorni ehitus (Wirtsu)	2.000.000.—
Laewasõiduameti laewade harilik remont	3.000.000.—
Laewasõiduameti laewade kapitaalremont	4.000.000.—
Merejõudude staabi tehnika osakond	11.000.000.—
S. M. Ehitus- ja korteri- osakond ja teised osakonnad	3.000.000.—
Eraisikud ja kogukond- likud asutused	18.000.000.—
Teised riigiasutused	9.000.000.—
Elektriwool, wesi, ujuwad abinõud	2.000.000.—
Kokku tulud	68.500.000.—

III. Koosseis.

Tehaste walitsus.

Tehaste juhataja	1	25.200.—
Prokurist	1	15.300.—
Kontoriametnik wanem	1	5.300.—

Majandusosakond.

Osakonna juhataja ühtlasi pearaamatupidaja	1	13.500.—
Raamatupidaja	1	8.700.—
„ abi	1	7.700.—
Kontoriametnik I järgu	1	5.000.—
„ II „	3	4.800.—
Masinakirjutaja	1	5.000.—

Arwe ja palga kontor.

Kontorijuhataja	1	9.900.—
„ abi	1	7.700.—
Tabelipidaja I järgu	1	5.300.—
„ II „	2	5.000.—

Järealkalkulatsioon.

Jaoskonna juhataja	1	9.900.—
Wanem tehniker	1	8.700.—

Kalkulaator wanem	1	7.700.—	Elektro-mehaanika töökoda.		
„ noorem	2	6.800.—	Töökoja meister	1	9.900.—
Kontoriametnik II järgu	1	4.800.—	Tabellipidaja II järgu	1	5.000.—
			Wasesepa töökoda.		
Kassa.			Töökoja meister	1	9.900.—
Laekahoidja	1	7.700.—	Katelsepa töökoda.		
Warustuse büroo.			Töökoja meister	1	9.900.—
Laudkonna juhataja	1	9.900.—	„ „ abi	1	8.700.—
Korrespondent	1	8.700.—	Tisleri töökoda.		
Kontoriametnik noorem	1	4.600.—	Töökoja meister	1	9.900.—
Ladude raamatupidamine.			Doki töökoda.		
Raamatupidaja	1	8.700.—	Töökoja juhataja	1	15.300.—
Wanem arweametnik	1	6.800.—	„ meister	1	9.900.—
Arweametnik	4	4.800.—	Tabellipidaja I järgu	1	5.300.—
Tehnika osakond.			Hoovitöölised.		
Osakonna juhataja	1	18.000.—	Meister	1	9.900.—
Wanem inseneer	1	13.500.—	„ abi	1	8.700.—
Kontoriametnik	1	5.000.—	Tabellipidaja	1	5.000.—
Tööstuse juhatus.			Jõujaamad.		
Tööstuse juhataja	1	15.300.—	Meister	1	9.900.—
Tööstuse eriteadlased	2	11.700.—	Kontoriametnik II järgu	1	4.800.—
Tehnilise wilumusega ametnik	1	7.700.—	Telefonistid	2	4.600.—
Kalkulaator wanem	1	9.900.—	Dokkmeistri abi	1	8.700.—
„ „	2	8.700.—	Laduwalitsejad.		
Joonestuse büroo.			(W. W. A. U. liikmed).		
Büroojuhataja	1	15.300.—	Laduwalitseja wanem	1	9.900.—
Konstruktorid I järgu	4	9.900.—	Laduwalitseja	2	7.700.—
„ II „	2	8.700.—	Laduwalitseja	2	6.200.—
Joonestaja I järgu	2	5.500.—	Tulekaitse ja walwekord.		
„ II „	3	5.300.—	Juhataja	1	8.700.—
Kopeeriija	1	4.800.—	Terwishoiu osakond.		
Kontoriametnik I järgu	1	5.000.—	Wanem arst	1	13.500.—
Walamistöökoda.			Welsker wanem	1	7.700.—
Töökoja meister	1	9.900.—	„ noorem	1	6.800.—
Sepa töökoda.			Raudtee peatehased.		
Töökoja meister	1	9.900.—	I. Kulud.		
Töökoja meistri abi	1	8.700.—	§ 1. Palgad	14.334.200.—	
Treiali töökoda.			§ 2. Päewa- ja sõidurahad	20.000.—	
Töökoja meister	1	9.900.—	§ 3. Toetus ja arstiabi	2.450.000.—	
Lukusepa töökoda.			§ 8. Kantseleikulud	300.000.—	
Töökoja meister	1	9.900.—	§ 9. Majapidamise kulud	11.105.000.—	
Töökoja meister	1	9.900.—	§ 12. Liikuw wara	8.070.000.—	
„	2	8.700.—	§ 14. Remondid	2.338.000.—	
Tabellipidaja III järgu	1	4.800.—	§ 15. Toetussummad	320.000.—	
			§ 16. Ettenägemata kulud	450.000.—	
			§ 17. Tulekaitsekorraldus	103.000.—	
			Kokku kulud	39.490.200.—	

II. Koosseis.

Tehaste ülem	1	19.500.—
Tehaste ülema abi	1	15.300.—
Pearaamatupidaja	1	13.500.—
Raamatupidaja	1	8.700.—
Tehnika büroo juhataja	1	13.500.—
Noorem inseneer	1	11.700.—
Sekretäär	1	8.700.—
Tehnik I järgu	3	7.700.—
„ II „	1	6.800.—
Joonistaja	1	5.500.—
Elektrotehniker	1	5.800.—
Laudkonna juhataja	2	8.700.—
Arweametnik I järgu	1	6.200.—
„ II „	3	5.500.—
Tabelipidaja	6	5.300.—
„	5	5.000.—
Wanem kontoriametnik	9	5.300.—
Kontoriametnik I järgu	7	5.000.—
„ II „	7	4.800.—
Masinakirjutaja	1	5.000.—
Käskjalg	3	4.000.—
Wanem meister	2	11.700.—
Meister I järgu	4	9.900.—
„ wanem abi	3	7.700.—
„ noorem abi	3	6.800.—
Hoowi tööde juhataja	1	6.800.—
Tehnika-agent	1	6.800.—
Wanem masinist	1	5.300.—
Masinist	5	5.000.—
Kütja wanem	8	4.600.—
„ noorem	11	4.500.—
Wanem waht	1	4.800.—
Waht	24	4.000.—
Haakija II järgu	1	5.000.—
„ III „	1	4.800.—
Tööjuht wanem	18	5.500.—
„ noorem	16	5.300.—
Koristaja-käskjalg	7	4.000.—

Laewasõiduamet.

I. Kulud.

§ 1. Palgad	16.299.600.—
§ 2. Ametsõitude tasu	40.000.—
§ 3. Arstiabi ja pensionid	263.500.—
§ 7. Juriidiline abi ja kohtukulud	50.000.—
§ 8. Kantseleikulud	547.100.—
§ 9. Majapidamise kulud	207.500.—
§ 11. Sõidu- ja weoabinõud	10.000.—
§ 12. Liikuw wara	390.000.—
§ 15. Kultuurilised toetused	50.000.—
§ 16. Ettenägemata kulud	1.645.000.—
§ 18. Ekspeditsioon	1.960.000.—

§ 77. Laewade tarbema-

terjaalid	44.536.400.—
Tulude ülejääk	10.542.400.—
Kokku kulud	76.541.500.—

II. Tulud.

Laewasõiduameti tulud	76.541.500.—
Kokku tulud	76.541.500.—

III. Koosseis.

Laewasõiduameti juhataja	1	18.000.—
Pearaamatupidaja	1	11.700.—
Raamatupidaja	1	7.700.—
Ekspedient ja asjaajaja	1	9.900.—
Masinakirjutaja	1	5.000.—
Ujuwate abinõude juhataja	1	15.300.—
Käskjalg ja ruumide-puhastaja	1	4.500.—
Arweametnik	2	6.200.—

Märkus 1. Nende eelarwete järele riigikassa poolt krediite ei awata.

Märkus 2. Need eelarwed ja koosseisud on kohustatawad riigietewõtetele alates 1. juulist 1924 a.

Teedeminister **K. Kark**: Lugupeetud rahwasaadikud! Wististi ühegi ministeeriumi eelarwe ei ole nõnda palju saagida ja sõeluda saanud, kui teedeministeeriumi eelarwe eelarwe-komisjonis, seda mäletawad ehk kõik lugupeetud Riigikogu liikmed. Sellejuures on kõigesuuremaid laineid löönud eelarwe-komisjonis inspektorite küsimus. Sellejuures nendest kaheksast tööjõust, mis ministeeriumi koosseisus oli ette nähtud inspektorite nime all, jäi lõppude-lõpuks järele kaks isikut. Seega on sealt 75% sellest tööjõust maha wõetud. Kui nüüd wõrrelda seda terve ministeeriumi koosseisuga, siis teeb see wälja $\frac{1}{6}$ terwest ministeeriumi koosseisust, mis nüüd, iseäranis seda tähele pannes, et see just juhtiwate ja eriharidusega jõudude peale langeb, ministeeriumile väga tuntaw. Ja see kärpimine paneb ministeeriumi niisugusesse seisukorda, et nende kawatsuste läbiwiimine, mida igalpool loodetakse teha, wõimata oleks. Peab tähendama, et need inspektorid, kelle kohta siin tähendati, on wahelülks peawalitsuste ülemate ja ministri wahel, ja et nende peälesanne ei olnud mitte puht inspektorite ülesanne, waid nad olid eriteadlased igaiüks omal alal. Nagu teada, on teedeministeeriumi alal koondatud mit-

med erialad, ja iga eriala jaoks peab ka selle eriala tundja olema. Sellepärast olid siis need inspektorid koondatud ja igaihe jaoks oli oma töö. See töö pidi suurenema just sellega, et pidi alatama plaanikindla organiseerimise tööga, et suurtele peawalitsustele, mille kulud ja tulud väga suured, ja mis tuntawalt riigi eelarwe peale mõjuwad, nende kulude suurenemine tähendab väga suuri kogusummasid ja iga kokkuhoidmine annab väga suuri tagajärgi. Iga tulude uus allikas annaks aga riigile wõrdlemisi suuri summasid. Nende tööde jaoks ei ole ministeeriumi rohkem jõudusid järele jäetud, kui kaks inimest, sellepärast ma julgeksin esineda ettepanekuga, täiendada ministeeriumi koosseisu kolme inimesega. Ma ei taha neid mitte nimetada inspektoriteks, nagu senni on nimetatud, sellepärast, et paljude härrade rahwaesitajate hulgas äratub see nimi kartust, et nad ei tee muud, kui sõidawad ümber ja inspekteeriwad. Ma pean tähendama, et need kolm nõunikku on arwatud kolme tähtsama eriala peale, mis teedeministeeriumi alla kuuluwad, need on raudtee-, posti- ja meriasjandus. Raudtee alal on praegu mitmed küsimused päwakorral, mis lahendamist nõuawad ja mille lahendamisest ripuwad väga suuresti ära nii kulud kui tulud. Raudtee alal on meil praegu kaks raudteewalitsust. On küsimus, nagu teie juba olete kuulnud, eelarwe arutamise juures üles wõetud, kas neid raudteewalitsusi saab ühendada ja kunas nad ühendatakse. Siin ei seisa küsimus mitte selles, kas ja kunas ühendatakse, waid selles, kas neid wõib ühendada ja kui neid ühendada, siis missugusel näol, sellepärast, et ühel raudteel on oma organisatsioon ja teisel on oma. Peab enne wälja töötama kawa, mille alusel neid ühendada wõib. Selle ühendamise kohta on ka väga kaaluwad arwamised, et see ühendamine, wõib olla, kasu asemel kahju toob. See oleks siis raudteede alal ühe, nõnda öelda, inseneeri ülesanne, nimelt raudteede tulewase organisatsiooni lihtsustamine, mille peale kõik aeg on rõhutatud, et üldse riigiasutused upuwad paberisse ära. Selle lihtsustamiseks ja selle süsteemi wäljatöötamiseks on töäjõudu tarwis.

Posti peawalitsuse alal peab tähendama, et praegusel ajal, kui meie kaardi peale waatame, wõime näha, et meil on maakohti, kus on postkontorid 6—7 kilomeetri kaugusel ja paiguti ka meil post-

kontorid 50 kilomeetrit üksteisest kaugel on. Nõnda, et siin on talitatud enamwähem selle järele, kuidas keegi on rohkem nõuda jõudnud, et seal ja seal on asutust tarwis ja seal on siis ka awatud. Aga et see oleks tehtud teatawa kindla plaani järele, seda ei ole. Selle kawa wäljatöötamiseks, kuidas meie ükskord saaksime nii kaugele, et iga kodanik saaks ka maal oma posti igapäew kätte ja et iga kodanik saaks igal ajal rääkida telefoni kaudu, selle kawa wäljatöötamiseks on jällegi tarwis töäjõudu. Peab tähendama, et selle kawatuse täitmiseks on väga suuri summasid tarwis, on ligikaudu üle 3 miljardi marga tarwis. Siis peab selle kawa wäljatöötamise juures ka ära selgitatama, kust need 3 miljardit tulema peawad. Ka nende küsimuste arutamiseks, mis peasjad on posti alal, on mulle tarwis teist inseneeri. Peale selle peab tähendama, et meie laewasõidu ja meriasjanduse alal on meil senni ainult ühe sadama peale tähelpanu pööratud ja see on Tallinna sadam. Peab ütleva, et meie Tallinna sadamas on väga palju ehitatud, aga ehitused ei ole weel lõpul ja selle edaspidise ehitamise kawa peab ka wälja töötatama. Mina arwan, et kellelgi ei ole saladus, et Tallinna sadama aidad, mis eraisikute poolt on ehitatud, on umbes niisugusel kujul ehitatud, et kui keegi on omale aida üles teinud, siis teine temale risti vastu on ehitatud, et kaupa wälja ei saaks wiia. Nüüd on wiimasel ajal hakatud ehitama sadamaladusid nii, et igaihe juurde saaks. Tallinna sadam on weel korraldamata, ja nende korraldamiskawade wäljatöötamiseks on ka tarwis töäjõudu ja selleks oleks mul kolmandat nõunikku waja.

Siin wõidakse mulle wastuwäiteid tuua ja öelda, et seda kõike wõib peawalitsus ise teha. Peab aga tähendama, et iga peawalitsus waatab ikka oma peawalitsuse seisukohalt. Ja sellepärast iga kawatus, mis peawalitsusest tuleb, on kitsas ja ainult selle peawalitsuse huwides. Seda wõib igaihe asutuse kohta öelda, et tema arwab, et tema on see kõigetähtsam ja suurem, millest kõik ära oleneb. Sellepärast julgeksin siin 3 töäjõu juurdenõudmisega esineda, aga mina ei nimeta neid mitte inspektoriteks, waid nõunikudeks, palgaga 18.000 marka kuus, wastawat paragrahwi suurendada 459.000 marga wõrra.

Peale selle wõeti vastu riigi raudteewalitsuse eelarwe arutamise juures alam-

kommisjonis mitmed palgakõrgendused, mis aga Wabariigi Walitsuse poolt aksepteerimist ei leidnud ja sellepärast eelarwe-kommisjonis tagasi lükati. Nüüd on ühe osa nende palgakõrgenduste kohta Wabariigi Walitsuselt otsus saadud, et neid peab kõrgendama, ja mina esineksin ettepanekuga koosseisu vähendada.

Mehaanik I järgu	7	à 5.500.—
„ II järgu	5	à 5.300.—
ja koosseisu suurendada		
Telegraafi mehaanik I järgu	7	à 5.800.—
„ II järgu	5	à 5.500.—

See oleks minu ettepanek. Wormiliselt oleks koosseise vähendada nende ametnikkude võrra ning üle wiia teistsuguse palga peale. Palgasumma suureneks 40.000 marga võrra.

Peale selle on posti-telegraafi-telefoni peawalitsuse koosseisus suuremaid kärpimisi ette wõetud. Üldiselt loen võimalikuks nende kärpimistega leppida, kuid seal on vähendatud üks ametnik, nimelt eksploatatsiooni toimkonna juhataja, kes osalt neid ülesandeid peab täitma, mida ma siin juba tähendasin. Tema ülesannete hulka käib posti-telefoni-telegraafi tehnika osakonnas järele kalkuleerida, kuhu poole on kõigesuurem kõnede tung sihitud ja kuidas on kõigeparem ühendust ära kasutada ning kõigehõlpsamini ühendusi wõimaldada. Peale selle on temal veel mõnesugused kõrwalised ülesanded. Oleks soovitaw, et nimetatud ametnik saaks sellele alale edasi jääda ja sellepärast esinen ettepanekuga: täiendada posti-telegraafi-telefoni peawalitsuse tehnika

osakonna koosseisu 1 eksploatatsiooni toimkonna juhatajaga, palgaga 9.900 mk. kuus, wastawalt sellele suurendada palgade paragrahwi 84.200 marga võrra.

Peale selle on eelarwe-kommisjonis Pärnu-Tallinna kitsarööpalise raudtee eelarwe läbiwaatamise juures, wõib olla, liig puudulikkude andmete tõttu, maha kärbitud summa 483.000 marka, mis oli määratud Tallinna sadamas basseini nr. 1 juurde uute aitade ja ladude juurde raudteeharu ehitamiseks. Pean tähendama, et see on ainukene koht Tallinna sadamas, kus kohalikud kaupmehed sadamast saawad kaupa kitsarööpalisega saata. On weel küll teine haru, nimelt elewaatori juures, kuid seal ei saa kaupu maha laadida, sest elewaator on wilja jaoks, ning teisi kohti, peale nende kahe, ei ole, kus oleks wõimalik kitsarööpalise raudtee peale kaupa laadida. On tõsi, et seal on weel üks haru olemas, kuid seda ei saa tarwitada, sellepärast, et ei ole teist haru, kuhu saaks wagunid mahutada. Arwan, et komisjon selle kärpimise ette wõttis puuduliku informatsiooni tõttu ja sellepärast esinen ettepanekuga, restaureerida mahakärbitud summa Pärnu-Tallinna kitsarööpalise raudtee eelarwes. (H ü ü d e d : L õ p e t a d a !)

Juhataja **J. Tõnisson**: Kuulen ettepanekuid lõpetada koosolekut. Panen ettepaneku hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtawa enamusega on otsustatud koosolek lõpetada.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 2 päewal.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **J. Tõnisson**.

Sekretäär **T. Kalbus**.

Abisekretäär **J. Wain**.